

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ
Кафедра: менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра
на тему: «Видатки місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-
економічного розвитку територій (на прикладі бюджету міста
Хмельницького)»

Виконала: студентка
магістратури за спеціальністю
072 Фінанси, банківська справа та
страхування
Кухта Ю.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник: доктор економічних наук,
професор Синчак В.П.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та
ініціали)

Рецензент: кандидат економічних наук
Самарічева Т.А.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та
ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ.....	6
1.1. Соціально-економічний зміст видатків місцевих бюджетів	6
1.2. Теоретичні підходи до забезпечення соціально-економічного розвитку територій	10
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИДАТКІВ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ М. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО.....	18
2.1. Динаміка та структура видатків місцевого бюджету на соціально- економічний розвиток.....	18
2.2. Оцінка фінансування проєктів на соціально-економічний розвиток територій	31
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ М. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО.....	41
3.1. Формування пріоритетних напрямів використання видатків на забезпечення соціально-економічного розвитку території.....	41
3.2. Розробка заходів з підвищення ефективності використання видатків на забезпечення соціально-економічного розвитку м. Хмельницького.....	49
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТКИ.....	71

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах нестабільного економічного середовища видатки місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій відіграють важливу роль. Щороку органам місцевої влади необхідно переглядати підхід до управління видатковою частиною бюджету, щоб забезпечити ефективність її виконання й спрямувати кошти на фінансування напрямів, які дозволять задовольнити потреби населення. Проте, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій вносить свої корективи у діяльність державних структур, вимагаючи розробки та впровадження нових заходів щодо підвищення ефективності використання видатків місцевих бюджетів. Саме тому, обрана тема є актуальною для проведення подальших досліджень.

Метою магістерської роботи є наукове обґрунтування теоретичних і практичних аспектів використання видатків місцевих бюджетів та визначення пріоритетних напрямів для їх перерозподілу на забезпечення соціально-економічного розвитку територій.

Завдання магістерської роботи. Для досягнення поставленої мети необхідним є вирішення таких завдань:

- розкрити соціально-економічний зміст та обґрунтувати сутність видатків місцевих бюджетів;
- вивчити та проаналізувати теоретичні підходи до забезпечення соціально-економічного розвитку територій;
- визначити структуру видатків бюджету міста Хмельницького та проаналізувати їхню динаміку;
- оцінити та встановити рівень ефективності фінансування проєктів на соціально-економічний розвиток територій;
- встановити основні та визначити пріоритетні напрями фінансування видаткової частини бюджету;

– розробити заходи щодо підвищення ефективності використання видатків місцевого бюджету міста Хмельницького.

Об’єктом дослідження є система фінансових відносин між органами місцевої влади та розпорядниками бюджетних коштів у процесі здійснення власних і делегованих повноважень шляхом виконання видаткової частини бюджету.

Предметом дослідження є теоретичні основи та практичні аспекти фінансування видатків місцевих бюджетів для забезпечення соціально-економічного розвитку територій.

Методи дослідження. Методичною основою для обґрунтованості та достовірності дослідження видатків місцевих бюджетів у забезпеченні розвитку територій стали такі загальнонаукові методи: системний підхід - для визначення соціально-економічного змісту видатків; методи порівняльного аналізу та синтезу - для виявлення закономірностей фінансування пріоритетних сфер розвитку; статистичні методи - для оцінки ефективності фінансування проєктів соціально-економічного розвитку територій, аналізу динаміки й структури бюджету міста Хмельницького; графічний - для зображення основних тенденцій формування та спрямування видаткової частини бюджету.

Практична значущість полягає у здійсненні вирівнювання фінансування видатків бюджету на реалізацію проєктів громадських ініціатив за географічним розміщенням мікрорайонів та спрямуванні частини видатків місцевого бюджету на соціальне інвестування. Впровадження заходів дозволить підвищити ефективність використання видатків місцевого бюджету та забезпечити рівномірний соціально-економічний розвиток міста Хмельницького.

Апробація результатів дослідження. Теоретичні та практичні результати, отримані в процесі дослідження, публікувалися у збірниках на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних інтернет-конференціях, а саме:

IV Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації» (м. Хмельницький, 22 вересня 2019 р.) [51]; Ювілейній Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції ФЕМ Інженерного Інституту ЗНУ «Економіка та менеджмент у період цифрової трансформації бізнесу, суспільства і держави» (м. Запоріжжя, 28-29 травня 2020 року) [24]; V Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Цифрова трансформація фінансового сектора економіки» (м. Одеса, 9-10 квітня 2020 року) [53].

Структура роботи. Відповідно до мети та завдань дослідження робота складається зі вступу, 3 розділів, 6 підрозділів, висновків, списку використаних джерел із 61 найменування та 3 додатків. Загальний обсяг роботи 71 сторінка.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

1.1. Соціально-економічний зміст видатків місцевих бюджетів

В сучасних умовах соціально-економічний зміст видатків місцевих бюджетів набуває нового значення й посідає важливе місце у розвитку будь-якої території, оскільки оптимальний розподіл фінансових ресурсів є показником якісного виконання поставлених передорганами місцевої влади функцій та завдань. Видатки місцевих бюджетів показують відносини, що виникають з приводу розподілу грошових коштів за цільовим, галузевим чи територіальним спрямуванням [14, 23].

За соціально-економічним змістом видатки місцевих бюджетів забезпечують фінансовими ресурсами всі необхідні напрямки суспільної діяльності: розвиток економіки, соціальний захист, функціонування соціально-культурної сфери, управління, охорону здоров'я та інші пріоритетні галузі. Проте, у зв'язку з останніми подіями розподіл коштів здійснюється не пропорційно й більша їх частина спрямовується у сферу охорони здоров'я [55, с. 219].

У Бюджетному кодексі України розмежовано поняття «видатки бюджету» і «витрати бюджету». Тому, на підставі цього можна констатувати, що витрати бюджету є ширшим поняттям, оскільки включають, крім видатків бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу, розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів [10, с. 83].

Видатки місцевих бюджетів відображають ті ж соціально-економічні відносини, що й видатки державного бюджету, але на місцевому рівні й з урахуванням регіональних особливостей, функцій і повноважень органів

місцевої влади. Врахування цих факторів відіграє ключову роль у забезпеченні раціонального й ефективного використання бюджетних коштів [21, с. 136].

В економічній науці відсутнє єдине трактування поняття видатків місцевих бюджетів. Тому, важливим аспектом є розкриття змісту цього терміну. Для того, щоб з'ясувати сутність видатків місцевих бюджетів, розглянемо основні визначення, які тлумачать науковці з різними підходами до визначення цього поняття (табл. 1.1).

Таблиця 1.1. Тлумачення терміну «видатки місцевих бюджетів»*

Автор	Зміст поняття
Пасічник Ю.В.	Видатки місцевих бюджетів відображають ті ж соціально-економічні відносини, що й видатки державного бюджету, але на місцевому рівні з урахуванням регіональних особливостей та базуються на тих самих законодавчих актах, що й доходи місцевих бюджетів.
Василик О.Д.	Видатки місцевих бюджетів безпосередньо пов'язані з інтересами широких верств населення й суттєво впливають на загальні соціальні процеси в державі й насамперед на рівень добробуту населення, освіченості, забезпеченості медичними послугами, а також послугами в галузі культури, спорту, соціальної захищеності на випадок непередбачуваних обставин.
Глущенко Ю.А.	Грошові кошти, що спрямовуються на фінансове забезпечення завдань і функцій місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування.
Легкоступ І.І.	Законодавчо затверджені кошти централізованих фондів місцевих органів влади та самоврядування, що спрямовуються на планове фінансування їх делегованих та власних повноважень з метою ефективного розвитку підвідомчих територій та населених пунктів.
Бабич А., Павлова Л.	Економічні відносини, що виникають у зв'язку з фінансуванням власних і делегованих повноважень місцевих органів влади.
Ковальчук С.В., Форкун І.Ф.	Економічні відносини, які виникають у зв'язку з розподілом централізованих коштів, що перебувають у розпорядженні відповідних органів влади, та децентралізованих коштів, які є власністю місцевих органів влади.
Шевчук Н.Ю.	Економічні відносини, які виникають між суб'єктами господарювання з приводу розподілу та використання грошових фондів місцевого самоврядування за цільовим і територіальним призначенням з метою розвитку адміністративно-територіальної одиниці та задоволення суспільних потреб.

*Примітка. Складено автором на основі джерел [3; 11; 15; 29; 33; 43; 52; 56].

Отже, існує безліч підходів до визначення ключового поняття, але майже усі науковці розглядають видатки місцевих бюджетів як систему економічних

відносин. На законодавчому рівні термін, поки що, не закріплено, але якщо ж посилатися на офіційне правове джерело, то відповідно до статті 2 Бюджетного кодексу України, видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом [47, с. 81].

На думку Пасічника Ю.В. [43, с. 279], зміст видатків місцевого та державного бюджетів є рівнозначним й розглядається як система соціально-економічних відносин, оскільки їх регулювання здійснюється однією нормативно-правовою базою. Проте, важливою особливістю є врахування рівня розвитку відповідного регіону.

Василик О.Д. вважає [11, с. 354], що зміст видаткової частини місцевого бюджету тісно пов'язаний з інтересами громадян, що проживають на відповідній території. За таким підходом забезпечується підвищення рівня соціального добробуту як населення, так і держави через систему економічних відносин.

Глущенко Ю.А. у своїх працях [15, с. 146] звертає увагу на те, що за допомогою фінансування видатків місцевих бюджетів органи місцевого самоврядування виконують, поставлені перед ними завдання та функції. Таке трактування дозволяє зробити висновок, що соціально-економічний зміст видатків полягає у забезпеченні фінансування державних органів з метою підвищення рівня розвитку регіону.

На думку Легкоступа І.І. [33, с. 24], зміст видатків місцевих бюджетів виявляється в ефективному розвитку населених пунктів, шляхом запланованого розподілу централізованих фондів на виконання органами влади власних функцій та делегованих повноважень. Тобто, соціально-економічна сутність видатків полягає у фінансуванні діяльності державних структур, забезпечуючи цим розвиток територій. Автор не розглядає видатки місцевих бюджетів як систему відносин.

Бабич А. та Павлова Л. дотримуються позиції [4, с. 432], що зміст місцевих видатків полягає у фінансуванні діяльності органів влади. Соціально-економічний зміст видатків полягає у забезпеченні розвитку регіону шляхом виконання власних і делегованих повноважень органами місцевого самоврядування.

Ковальчук С.В. та Форкун І.Ф. під соціально-економічним змістом видатків місцевих бюджетів розуміють [29, с. 347]: «Економічні відносини, що виникають шляхом перерозподілу централізованих й децентралізованих грошових коштів». Ключовою особливістю є те, що фінансові ресурси є власністю місцевих органів та перебувають у їх розпорядженні.

На думку Шевчук Н.Ю. [56, с. 203], економічні відносини, що виникають з приводу розподілу грошових коштів органів місцевої влади розкривають зміст видатків. Основною ознакою, що відрізняє це твердження від інших є цільове та територіальне призначення фінансування видатків з метою розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць та задоволення потреб населення.

Проаналізувавши основні підходи науковців до трактування поняття, сформулюємо власне визначення соціально-економічного змісту видатків. Отже, видатки місцевих бюджетів – це система економічних відносин, що виникає в результаті перерозподілу грошових фондів місцевого бюджету на виконання основних завдань, поставлених перед розпорядниками коштів, та реалізації проєктів для забезпечення соціально-економічного розвитку території з метою задоволення суспільних потреб населення.

Отже, соціально-економічний зміст поняття видатків місцевих бюджетів розкривається через систему грошових відносин, у які вступають органи місцевої влади у процесі використання централізованих й децентралізованих коштів місцевих бюджетів. При реалізації бюджетної політики на місцевому рівні обсяг і структура видатків місцевих бюджетів формують пріоритети соціально-економічного розвитку відповідних адміністративних територій.

1.2. Теоретичні підходи до забезпечення соціально-економічного розвитку територій

На сьогодні в економічній науці сформувалось безліч теоретичних підходів до забезпечення соціально-економічного розвитку територій. Проте, в умовах економічної кризи, під впливом різних факторів, їх ефективність застосування знижується та замінюється раціональним підходом до вирішення тих чи інших проблем [13; 31; 32; 37; 49].

Серед теоретичних підходів до забезпечення соціально-економічного розвитку території можна виділити дві протилежні за змістом групи – теорії кумулятивної зумовленості та неокласичні теорії. Характерною ознакою теорій першої групи є здебільшого увага на внутрішніх процесах, які стимулюють та підтримують соціально-економічний розвиток певної території, забезпечуючи його високу активність та значні масштаби.

У 1950 роках першою серед усіх теоретичних підходів була розроблена теорія «полюсів росту» Ф. Перру [13; 44]. Основним у цій теорії є положення про нерівномірність економічного росту територій, щореалізується окремими виробництвами (галузями), що здатні створювати мультиплікативний (пропульсивний) ефект. Саме вони формують сутність полюсів росту.

Забезпечення мультиплікативного ефекту здійснюється через систему «витрати – випуск» й реалізується в стрімкому розвитку основних категорій виробництв, що пов'язані технологічно та економічно з головною мультиплікативною галуззю – полюсом росту. На думку вченого, в економічному просторі існує відсутність внутрішніх стимулів, які можуть зменшувати рівень їх розмежування та встановлювати відповідну рівновагу [54].

Отже, провідна конструктивна ідея Ф. Перру полягала у необхідності реалізації політики сталого росту, що зорієнтована на вирівнювання

соціально-економічного розвитку територій шляхом оптимального розподілу каналів «ефекту тяжіння». Такий підхід дозволяв раціонально використовувати кошти й пришвидшувати розвиток відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Концепція «полюсів росту» набула свого подальшого розвитку в працях учня Ф. Перру Ж.-Р. Будвіля [44; 60]. Він удосконалив положення про абстрактний економічний простір, в якому створюються і функціонують полюси росту – мультиплікативні галузі виробництва, які концентруються у визначених територіальних таксонах – міських агломераціях, населених пунктах та регіонах. В результаті формується система їх ієрархії, створення якої зумовлено визначальними положеннями теорії «центрального місця» В. Кресталера.

Ж.-Р. Будвіль при дослідженні механізмів розвитку ієрархічної системи міст дійшов до доволі дискусійного твердження [60, с. 1149], що саморозвиток відповідних територій можливий лише на верхніх рівнях ієрархії структур – в ядрах агломерацій та великих містах, а розвиток територій на нижньому рівні ієрархії реалізується через вплив елементів вищих рівнів та механізмів впровадження інновацій. Проте, вчений не врахував, що в деяких випадках малі та середні міста можуть формувати значний ендогенний потенціал, що під впливом різних факторів за певних умов може гарантувати їм стрімкий розвиток та перехід на вищі ієрархічні рівні.

Важливий внесок у подальший розвиток теорії «полюсів росту» зробив П. Потье, розробивши концепцію «осей розвитку» [34]. В її основу покладено положення про пришвидшений розвиток територій, що знаходяться вздовж транспортних коридорів, які сполучають полюси економічного зростання.

Г. Мюрдаль [59] вважав, що основну роль у розвитку окремих територій (полюсів росту) посідає ефект масштабу виробництва та його спеціалізація. Тобто,

шляхом нарощення обсягів виробництва у високорозвинених регіонах та скорочення у слаборозвинених асиметрія розвитку посилюватиметься.

Розроблена Х. Річардсоном модель розвитку міст та регіонів базується на розміщенні в них природних ресурсів та залученні робочої сили, інвестицій [61]. Тому, зростання концентрації виробництва зумовлює виникнення та поширення агломераційного ефекту, що мотивує інвесторів та посилює локалізацію виробництва в окремих центрах. У результаті, такий розвиток подій веде до зростання рівня соціально-економічного розвитку країни.

Х. Гірш розробив модель «вулкан», у якій звертав особливу увагу на інноваційні чинники розвитку [3]. Полюси росту він порівнював з вулканами, оскільки вони з часом також «затухають». Основна причина цього полягає у спрямуванні росту міських агломерацій, які протягом певного часу досягають «порогу» своєї ефективності і перетворюються на депресивні території.

На думку Х.Р. Ласуена, розвиток полюсів росту визначається ринковим попитом на певні групи товарів, що пов'язаний з експортним сектором економіки країни чи окремих її регіонів. Цей сектор має зростати за рахунок імпульсів, породжених загальнонаціональним попитом, що виникають у процесі конкуренції між полюсами росту [26].

Відповідно до теорій кумулятивної зумовленості розвитку варто згадати і розроблену Дж. Фрідманом теорію «центр-периферія» [58], що показує механізм та основні напрямки трансформації просторової структури економіки держави. На думку автора, не існує автоматизованих механізмів, здатних згладити різку просторову розмежованість економіки країни та вирівняти диспропорції у рівнях розвитку центру та периферії.

Інший теоретичний підхід - неокласичних теорій соціально-економічного розвитку території ґрунтується на відмінних від теорій кумулятивної зумовленості положеннях. Такі представники цього напрямку як Дж. Бортс, Х. Зіберт, Р. Хол, Ч.

Джонс [30;48;57] розглядають поляризацію економічного простору як тимчасове відхилення від притаманного йому стану рівноваги, яке зумовлене впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Також звертається увага на те, що механізми, які становлять основу соціально-економічного розвитку територій, у подальшій перспективі приведуть до нівелювання поляризації економічного простору країни.

Основні положення вчених, що представляли неокласичну школу небезпідставно й неодноразово піддавалися критиці. Увагу звертали на те, що вони ігнорували природні, суспільні й географічні чинники розвитку територій. Оскільки вказані чинники роблять соціально-економічний ландшафт країни унікальним, то унеможлиблюється й розвиток населених пунктів [19; 46].

Узагальнення теоретичних підходів дозволяє побудувати організаційну схему формування й управління соціально-економічним розвитком територій. На рис. 1.1 показано, яким чином відбуватиметься розвиток кожної із систем регіону з урахуванням зовнішніх факторів.

Елементи процесу соціально-економічного розвитку	Системні об'єкти розвитку регіону	
	Економічна система	
	Екологічна система	
	Соціальна система	
	Система місцевого самоврядування	
	Система людського розвитку	
Акумуляований ресурсний потенціал розвитку територій		
Суб'єкти управління	⇒	Органи державної, регіональної і місцевої влади, громадські об'єднання, підприємницькі кола, жителі
Концепція розвитку	⇒	Місія, мета, основні завдання, принципи розвитку, напрями діяльності, функції розвитку, процеси, критерії і індикатори
Функції і завдання	⇒	Акумулявання ресурсів потенціалу розвитку, утворення і відтворення ресурсного потенціалу територій регіону, раціональне споживання ресурсів
Інструменти управління	⇒	Політика, стратегії, програми, плани, проекти розвитку окремих систем і їх об'єктів
Механізм управління	⇒	Інституційний, правовий, економічний, фінансовий, інвестиційний, інформаційно-інноваційний, організаційно-управлінський
Очікуваний результат	⇒	Ефективна економіка і структура регіону; ефективне використання забезпечення і нарощування ресурсного потенціалу територій

Рис. 1.1– Організаційна схема соціально-економічного розвитку територій*

*Примітка. Складено автором на основі [6].

За допомогою структурних елементів побудованої організаційної схеми, а також їх взаємодії можна чітко окреслити межі діяльності органів місцевого самоврядування під час формування чи підтримки процесів розвитку відповідної території. Для ефективнішого росту цих систем необхідно удосконалювати схему соціально-економічного розвитку, щоб стимулювати розробку власних концепцій розвитку у кожному із регіонів [18].

Соціально-економічний розвиток територій до сталого рівня потребує власних цілісних концепцій. Вони повинні базуватися на основі наявних підходів, які показують роль та відповідальність органів державної та місцевої влади, щоб досягнути суспільного добробуту та залежати з концепціями соціальної держави.

Найважливіше місце серед усіх систем посідає місцеве самоврядування, оскільки завдяки йому визначаються потреби населення та ступінь їх задоволення, формуються можливості й акумулюються грошові ресурси. Також, органи державної влади встановлюють пріоритети й стратегічні цілі розвитку території, впроваджують інноваційні методи та інструменти впливу, що значно підвищують рівень життя населення [27, с. 247].

Оскільки, донедавна забезпечення соціально-економічного розвитку здійснювалося централізовано з обмеженням власної ініціативи органів влади, то воно спричинило значний розрив у розвитку територій. У результаті, таке фінансування видатків місцевих бюджетів показало свою неефективність, запустивши ряд прогресивних реформ.

Ще одним інструментом, що користується популярністю в сучасних умовах і забезпечує ефективний розвиток регіонів є соціальне підприємництво. Його сутність полягає у мобілізації власних або залучених грошових ресурсів територіальної громади для їх подальшого інвестування у проєкт, що дозволить

надалі спрямовувати отриманий від діяльності прибуток на соціально-економічний, культурний розвиток відповідної території [42, с. 54].

Соціальне інвестування можна розглядати як один із пріоритетних напрямів використання видатків місцевих бюджетів на розвиток територій. Інвестуючи кошти в такий проєкт, органи влади забезпечують сталий соціально-економічний розвиток, оскільки отриманий прибуток буде спрямовуватися на розвиток міста.

Організаційну схему процесу соціального інвестування зображено на рис. 1.2. За змістом соціальне підприємництво є інструментом узгодження приватного та соціального секторів економіки, що допомагає реалізувати взаємовідносини між суб'єктами та об'єктами інвестування.

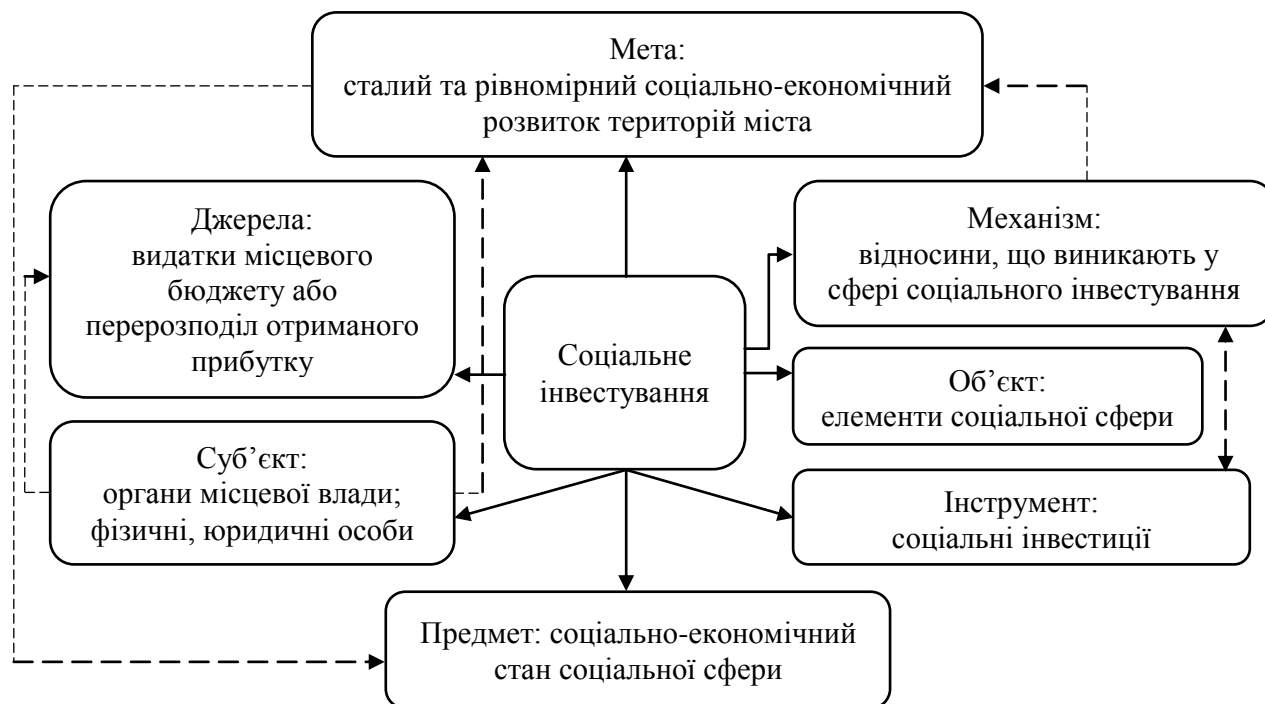

Рис. 1.2 - Організаційна схема процесу соціального інвестування*

*Примітка. Складено автором на основі [22].

Важливим елементом соціального підприємництва є мета, якої досягають інвестори вкладаючи фінансові ресурси у громадські проєкти. Вона полягає у забезпеченні сталого та рівномірного соціально-економічного розвитку міста. При досягненні головної мети змінюється стан предмету – соціальної сфери. Це є

досить важливо, оскільки крім досягнення соціального ефекту підвищується рівень інвестиційної привабливості регіону [12, с. 397].

Суб'єктами соціального інвестування можуть виступати як органи місцевої влади, так і фізичні або юридичні особи. Органи місцевої влади виконують свої функції за допомогою нормативно-правових актів, а фізичні чи юридичні особи інвестують кошти приватно. Проте, найсуттєвіший інвестиційний внесок здійснюється зі сторони приватного сектору, реалізуючи програми та проєкти соціально-економічного розвитку [20; 38; 41].

Основними джерелами соціальних інвестицій для органів місцевої влади визначено видатки місцевого бюджету (перерозподіл частини грошових коштів з метою отримання позитивного економічного ефекту). Якщо ж розглянути інвестування з боку фізичних та юридичних осіб – це переважно прибуток, який вони отримали від основного виду діяльності. Варто зазначити, що соціальне інвестування не завжди має фінансову форму реалізації, тобто воно може мати вираження у матеріальних або трудових ресурсах. Однак, першочергове завдання полягає у пошуку об'єктів для вкладення фінансових ресурсів [5; 39; 45].

Отже, соціальне інвестування в сучасних умовах може розглядатися як один з підходів до формування видаткової частини місцевого бюджету. Взаємодія органів місцевої влади з приватним сектором у перспективі може слугувати однією з передумов сталого розвитку, що допоможе пом'якшити або розв'язати низку проблем. Якщо ж при формуванні видаткової частини бюджету виділити кошти на соціальне інвестування, то надалі соціальний та економічний ефекти подвоюються.

Тому, в сучасних умовах необхідним елементом теоретичних підходів до забезпечення соціально-економічного розвитку територій серед органів влади відповідних громад є наявність комплексного підходу до застосування концепцій. Концепції розвитку обов'язково мають поєднуватися з такими навичками як

адаптивність, раціональність та інноваційний спосіб розв'язання проблем, що виникають у регіонах повсякчас.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВИДАТКІВ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ М. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

2.1. Динаміка та структура видатків місцевого бюджету на соціально-економічний розвиток

Видатки місцевих бюджетів відіграють дуже велику роль у соціально-економічному розвитку територій, стимулюванні та регулюванні місцевої економіки та з позицій задоволення потреб різних соціальних груп населення. Тому, розглянемо детальніше показники абсолютного приросту видаткової частини місцевого бюджету протягом останніх п'яти років (табл. 2.1) [9, с. 93].

Таблиця 2.1. Абсолютний приріст видатків місцевого бюджету
за функціональною класифікацією протягом 2015-2019 років, тис. грн.*

Галузь	Роки			
	2016/2015	2017/2016	2018/2017	2019/2020
Освіта	122553,20	237755,10	158751,40	243872,4
Фізична культура і спорт	-127,80	11843,50	16193,20	12663,9
Соціальний захист та соціальне забезпечення	566997,10	243006,90	92600,30	-247178
Управління охорони здоров'я	30643,90	82987,50	44653,30	49925,4
Управління культури та туризму	3115,80	20641,30	14 778,00	10422,1
Управління ЖКГ	-26995,20	-147266,60	416610,60	78980,8
Фонд охорони навколишнього природного середовища	-610,10	345,20	-88,50	-85,9
Управління капітального будівництва	34583,90	32836,30	75351,72	-32862
Управління архітектури та містобудування	1024,90	175,20	-1021,80	-69,9
Управлінню земельних ресурсів та земельної реформи	789,70	-154,00	-489,30	25,3
Управління економіки міської ради	0,00	4577,50	-370,70	-4206,8
Всього	731975,40	486747,90	816968,22	111487,6

*Примітка. Розраховано автором за джерелом[25].

Отже, видатки місцевого бюджету на освіту, фізичну культуру і спорт протягом 2015-2019 років щороку збільшувалися. Як виняток, у 2016 році у порівнянні з попереднім роком фінансування на фізичне виховання й спорт зменшилося на 127,80 тис. грн..

За 2015-2018 роки на соціальний захист та соціальне забезпечення щороку збільшувалась кількість видатків з місцевого бюджету. Проте, протягом 2019 року фінансування цієї галузі зменшилося на 247178 тис. грн..

За такими галузями як управління охорони здоров'я, управління культури та туризму щороку спостерігається тенденція до зростання видатків з місцевого бюджету. Саме ці галузі посідають одне з найважливіших місць, що визначають соціальне спрямування з боку органів місцевої влади й забезпечують сталий економічний розвиток міста.

Щодо управління житлово-комунальним господарством, фондом охорони природного навколишнього середовища, капітального будівництва, управління архітектури та містобудування, управління земельних ресурсів та земельної реформи, управління економіки міської ради протягом останніх п'яти років спостерігається тенденція до зниження виділених коштів з місцевого бюджету. Це свідчить про раціональну політику фінансування видатків з боку органів місцевої влади, оскільки грошові кошти спрямовувалися в галузі, які посідали ключове місце у задоволенні потреб мешканців міста

Однак, протягом 2015-2019 років спостерігається тенденція зростання видаткової частини місцевого бюджету. Скорочення фінансування вище наведених галузей не свідчить про зменшення надходжень грошових коштів до бюджету. Навпаки, це свідчить про раціональне використання фінансових ресурсів й збільшення податкових надходжень до місцевого бюджету.

Важливим елементом є аналіз темпів приросту видатків місцевого бюджету за функціональною класифікацією. Отже, розглянемо та проаналізуємо основні показники, що наведені у табл. 2.2.

Таблиця 2.2. Темпи приросту видатків місцевого бюджету за функціональною класифікацією протягом 2015-2019 років, %*

Галузь	Роки			
	2016/2015	2017/2016	2018/2017	2019/2020
Освіта	33	48	22	27
Фізична культура і спорт	-1	95	67	31
Соціальний захист та соціальне забезпечення	3551	42	11	-27
Управління охорони здоров'я	15	36	14	14
Управління культури та туризму	9	55	25	14
Управління ЖКГ	-15	-100	99620	19
Фонд охорони навколишнього природного середовища	-47	50	-9	-9
Управління капітального будівництва	0	95	112	-23
Управління архітектури та містобудування	0	17	-85	-39
Управління земельних ресурсів та земельної реформи	0	-20	-77	17
Управління економіки міської ради	0	0	-8	-100
Всього	90	31	40	4

*Примітка. Розраховано автором за джерелом[25].

Протягом 2015-2019 років за такими галузями як освіта, фізична культура і спорт, охорона здоров'я, культура та туризм спостерігається тенденція до збільшення видатків грошових коштів. Фінансування цих галузей свідчить про сталу соціальну спрямованість діяльності органів місцевої влади. На соціальний захист та соціальне забезпечення, охорону природного навколишнього середовища, капітальне будівництво, архітектуру та містобудування, управління земельних ресурсів та земельної реформи, управління економіки міської ради з року в рік спостерігається тенденція до зменшення кількості видатків з місцевого бюджету.

Загалом, найбільший приріст видаткової частини зафіксовано у 2016, 2017, 2018 роках – це відповідно 90%, 31% та 40%. Протягом останнього звітного періоду спостерігалася тенденція до зменшення фінансування видаткової частини місцевого бюджету, й приріст становив лише 4%.

Отже, проаналізувавши показники абсолютного приросту та темпів росту за функціональною класифікацією видаткової частини місцевого бюджету можна зробити висновок, що фінансування відповідних галузей протягом останніх п'яти років змінювалося відповідно до потреб місцевої громади. Це свідчить про раціональну економічну політику органів влади, а також ефективне використання усіх фінансових надходжень до місцевого бюджету.

Також, місцеві бюджети в сучасних умовах значною мірою зумовлюють рівень суспільного добробуту, є одним із основних джерел задоволення життєвих потреб громадян. За допомогою місцевих бюджетів забезпечується надання суспільних послуг населенню, гарантованих Конституцією України: освіта, охорона здоров'я, медична допомога, соціальний захист тощо [8, с. 159].

Основними галузями на які було виділено грошові кошти з місцевого бюджету на соціально-економічний розвиток є: освіта; фізична культура і спорт, соціальні програми і заходи у галузі сім'ї, жінок, молоді та дітей; соціальний захист та соціальне забезпечення; управління культури та туризму; управління охорони здоров'я. Не менш важливу роль для територіальної громади відіграє фінансування управління житлово-комунального господарства, фонду охорони навколишнього природного середовища, управління капітального будівництва, управління архітектури та містобудування, управління земельних ресурсів та земельної реформи, управління економіки міської ради.

У забезпеченні сталого й рівномірного соціально-економічного розвитку міста особливе місце посідає раціональний розподіл грошових коштів між всіма розпорядниками, що забезпечують виконання регіональних програм та

проектів [2, с. 265]. Проаналізуємо, яким чином було здійснено розподіл видатків місцевого бюджету відповідно до стратегічних цілей розвитку громади, а також задоволення потреб населення протягом 2015-2019 років у табл. 2.3.

Таблиця 2.3. Структура видатків місцевого бюджету у грошовому еквіваленті за 2015-2019 роки, тис. грн.*

Галузь	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Освіта	376885,1	499438,3	737193,4	895944,8	1139817,2
Фізична культура і спорт	12619,1	12491,3	24334,8	40528	53191,9
Соціальний захист та соціальне забезпечення	15967,7	582964,8	825971,7	918572	671394,3
Управління охорони здоров'я	199678,9	230322,8	313310,3	357963,6	407889
Управління культури та туризму	34398,4	37514,20	58155,5	72933,5	83355,6
Управління ЖКГ	174680	147684,8	418,2	417028,8	496009,6
Фонд охорони навколишнього природного середовища	1293,7	683,6	1028,8	940,3	854,4
Управління капітального будівництва	0	34583,9	67420,2	142771,9	109909,9
Управління архітектури та містобудування	0	1024,9	1200,1	178,3	108,4
Управлінню земельних ресурсів та земельної реформи	0	789,7	635,7	146,4	171,7
Управління економіки міської ради	0	0	4577,5	4206,8	0
Всього	815522,9	1547498,3	2034246,2	2851214,4	2962702

*Примітка. Складено автором за джерелом[25].

За даними табл. 2.3 можна побачити, що найбільш пріоритетними напрямками фінансування видатків є освіта, соціальний захист та соціальне забезпечення, управління житлово-комунальним господарством й управління охорони здоров'я. Загальна сума фінансування видаткової частини з 2015 року по 2019 рік збільшилася майже вдвічі.

Найменше коштів було спрямовано на потреби управління земельних ресурсів та земельної реформи, управління архітектури та містобудування, фонд охорони навколишнього природного середовища, а також управління економіки

міської ради. Варто зазначити, що протягом останніх п'яти років спостерігається тенденція до зменшення фінансування цих розпорядників.

Розглянемо склад та структуру видатків місцевого бюджету за функціональною класифікацією (рис. 2.1). Графічне зображення результатів виконання видаткової частини дозволить визначити соціально-економічне спрямування політики розвитку, яку використовують органи влади.

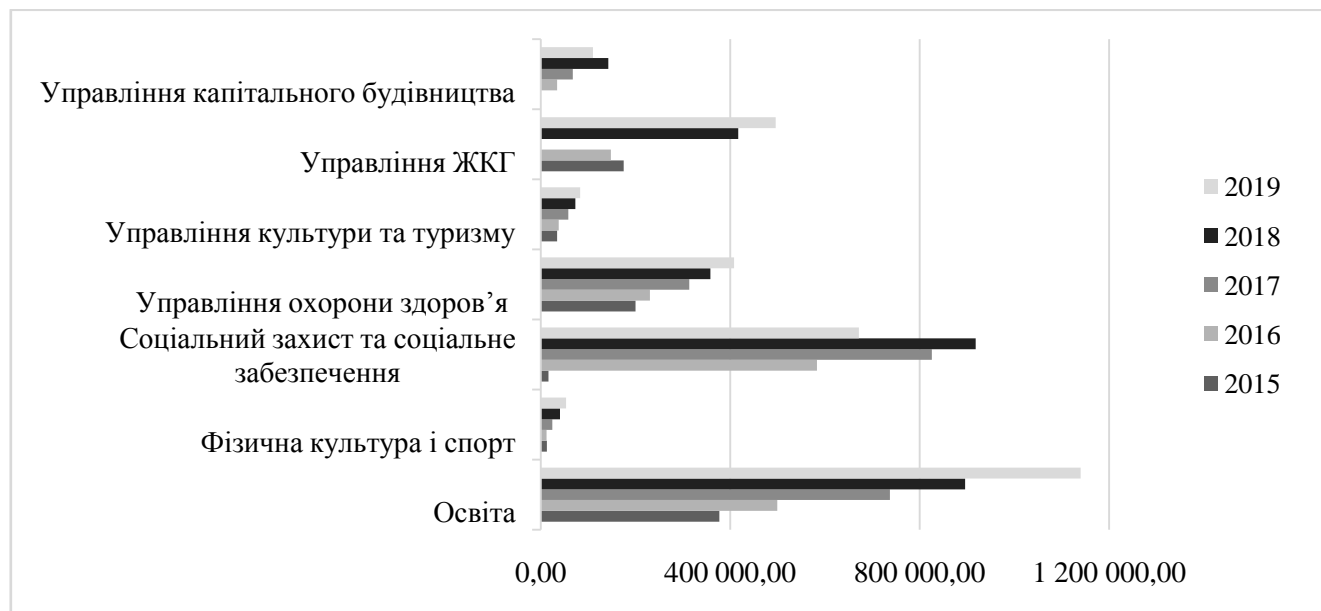

Рис. 2.1 - Структура видатків місцевого бюджету за функціональною класифікацією протягом 2015-2019 рр., тис. грн.*

*Примітка. Складено автором за джерелом[25].

На рис. 2.1 можна побачити, що протягом усіх років у галузі освіти спостерігається тенденція зростання видатків. Щодо соціального захисту та соціального забезпечення, то у 2019 році тенденцію зростання замінила тенденція спадання. Майже серед усіх статей фінансування спостерігається значне зниження показників видаткової частини. Зокрема, це охоплює управління охорони здоров'я, управління культури та туризму, фізичну культуру та спорт. Проте, за 2015-2020 роки значно збільшилася сума видатків на житлово-комунальне господарство.

Розглянувши структуру, перейдемо до вивчення питомої ваги видатків місцевого бюджету протягом 2015-2019 років (рис. 2.2). Такий підхід дозволить визначити які сфери фінансуються найбільше, щоб у результаті реалізувати вирівнювання фінансування на соціально-економічний розвиток міста.

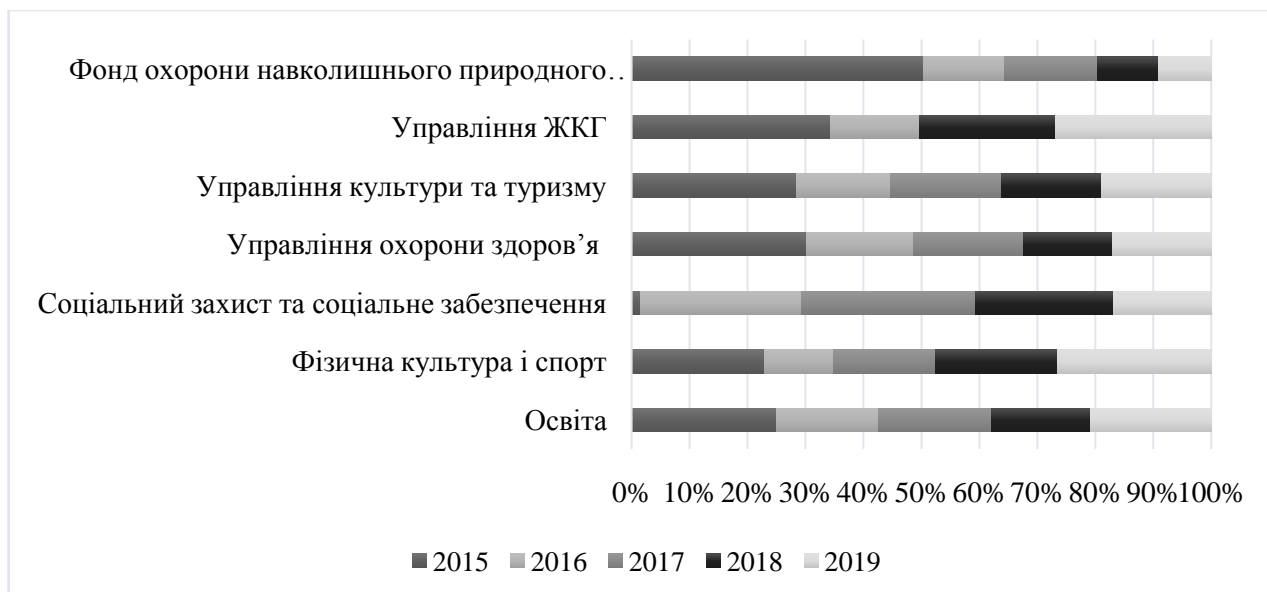

Рис. 2.2 - Питома вага видатків місцевого бюджету за функціональною класифікацією протягом 2015-2019 рр., %*

*Примітка. Складено автором за джерелом[25].

Протягом 2015 року найбільше видатків було виділено на фонд охорони навколишнього природного середовища, управління житлово-комунальним господарством та управління охорони здоров'я. Найменше грошових коштів з місцевого бюджету витратили на соціальний захист та соціальне забезпечення.

У 2016 році спостерігається протилежна тенденція фінансування видатків. Найбільшу кількість видатків спрямували на соціальний захист та соціальне забезпечення, інші галузі отримали фінансування майже в однаковому розмірі.

Протягом 2017 року такі галузі як соціальний захист і соціальне забезпечення, освіта та охорона здоров'я складають найбільш вагому частку від загальної частини видаткових планових показників. Найменшу

кількість грошових коштів було виділено на управління житлово-комунальним господарством.

За 2018-2019 роки спостерігається однакова тенденція щодо виконання видаткової частини місцевого бюджету. Зокрема, галузь освіти, управління житлово-комунальним господарством, управління охорони здоров'я, фізичної культури та спорту становлять найбільш вагому питому вагу від загального обсягу планових показників. Тобто, для задоволення соціальних потреб мешканців міста фінансування цих галузей відіграє важливу роль.

За останній звітний період загальний обсяг видатків міського бюджету склав 3200109,6 тис. грн у тому числі: по загальному фонду - 2611853,9 тис. грн та по спеціальному фонду - 588255,7 тис. грн.. Відсоток виконання зведеного обсягу видатків бюджету за 2019 рік до уточнених призначень на звітний рік склав 97,6%, у тому числі: по загальному фонду - 97,7%, по спеціальному фонду - 97,3%.

При фінансуванні головних розпорядників коштів міського бюджету в першочерговому порядку фінансувалися видатки по захищених статтях витрат, визначених рішенням міської ради від 26.03.2020 р. №6 «Про бюджет міста Хмельницького на 2020 рік» з урахуванням уточнень. Фінансування видатків по захищених статтях витрат відіграє важливу роль, оскільки його обсяг не може змінюватися при скороченні бюджетних призначень.

Отже, бюджетна політика на сучасному етапі має чітке соціальне спрямування, відмічається висока питома вага видатків у соціальну сферу на розвиток освіти, охорони здоров'я, соціальний захист. Пріоритетні напрями фінансування визначаються переважно органами місцевої влади. Проте пріоритетність фінансування соціального розвитку не є показником розвитку як регіонів, так і держави в цілому. Пожвавлення економіки приводить до збільшення обсягів виробництва, збільшення податкових надходжень, що, у свою чергу, дає змогу підвищити обсяги соціальних видатків.

Важливість оцінки ефективності виконання видатків місцевих бюджетів є очевидною, оскільки рівень ефективності використання бюджетних коштів дає можливість уникнути бюджетних ризиків сьогодні і в майбутньому, забезпечити фінансову стійкість, впевнено рухатись у напрямку соціально-економічного розвитку. Ефективне використання коштів місцевих бюджетів потребує здійснення аналізу фінансових ресурсів, необхідних для реалізації встановлених цілей та завдань соціально-економічного розвитку територій, моніторингу виконання видаткових повноважень місцевих органів влади, оцінки очікуваних результатів, вартісної оцінки затрат [27, с. 248]. Отже, розглянемо результат виконання видаткової частини бюджету м. Хмельницького за загальним та спеціальним фондом протягом 2015-2019 рр. на рис. 2.3.

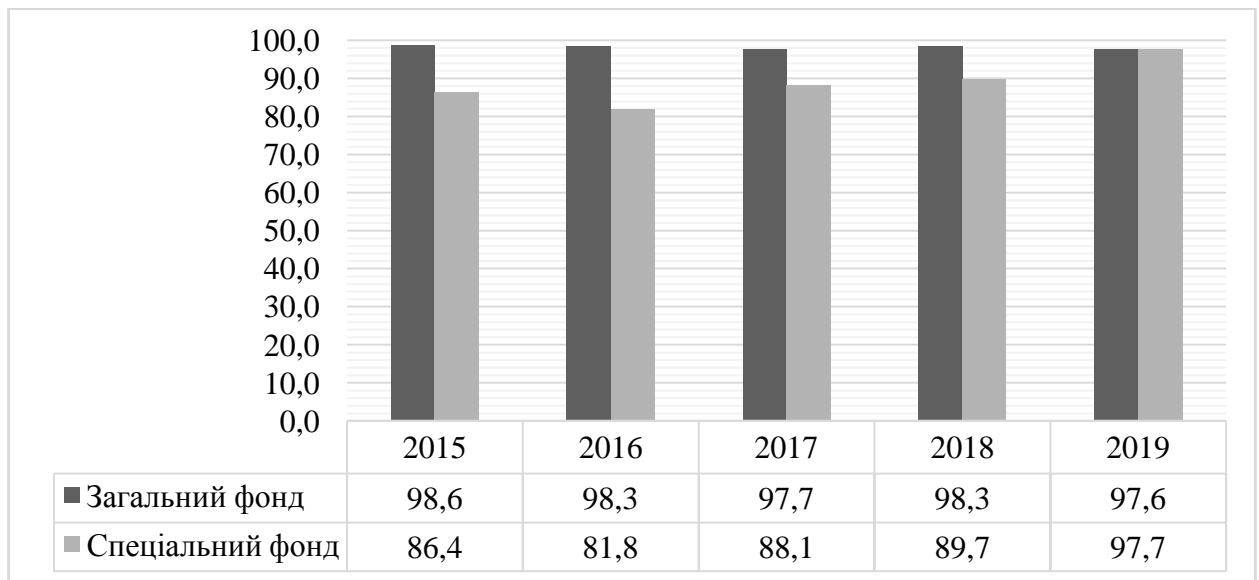

Рис. 2.3 - Результат виконання видаткової частини місцевого бюджету протягом 2015-2019 рр. за загальним та спеціальним фондами, %*

*Примітка. Складено автором за даними [25].

На рис. 2.3 видно, що в 2015 році спостерігається найвищий показник виконання видаткової частини бюджету за загальним фондом, який становить 98,6%. Показник виконання спеціального фонду становить 86,4%. Протягом 2016 року спостерігається найнижчий показник виконання видатків місцевого

бюджету за спеціальним фондом – 81,8%. Якщо розглянути тенденцію загального фонду, то виконання видаткової частини відповідно до попереднього року знизилося до 98,3%. За 2017 рік спостерігалася тенденція до зниження по виконанню загального фонду (97,7%) й тенденція до зростання по спеціальному фонду (88,1%). У 2018 році виконання видаткової частини місцевого бюджету за загальним фондом становило 98,3%, а за спеціальним – 89,7%. Протягом 2019 року виконання бюджету за загальним та спеціальним фондом здійснено майже на одному рівні й відповідно становить 97,6% та 97,7%.

Отже, можна зробити висновок, що виконання видаткової частини місцевого бюджету є ефективним і виконується майже у повному обсязі. Такий підхід свідчить про постійну реалізацію органами місцевої влади програм соціально-економічного розвитку міста Хмельницького.

Не менш важливим є аналіз показників виконання видаткової частини місцевого бюджету у грошовому еквіваленті. Тому, розглянемо їх та проаналізуємо детальніше на рис. 2.4.

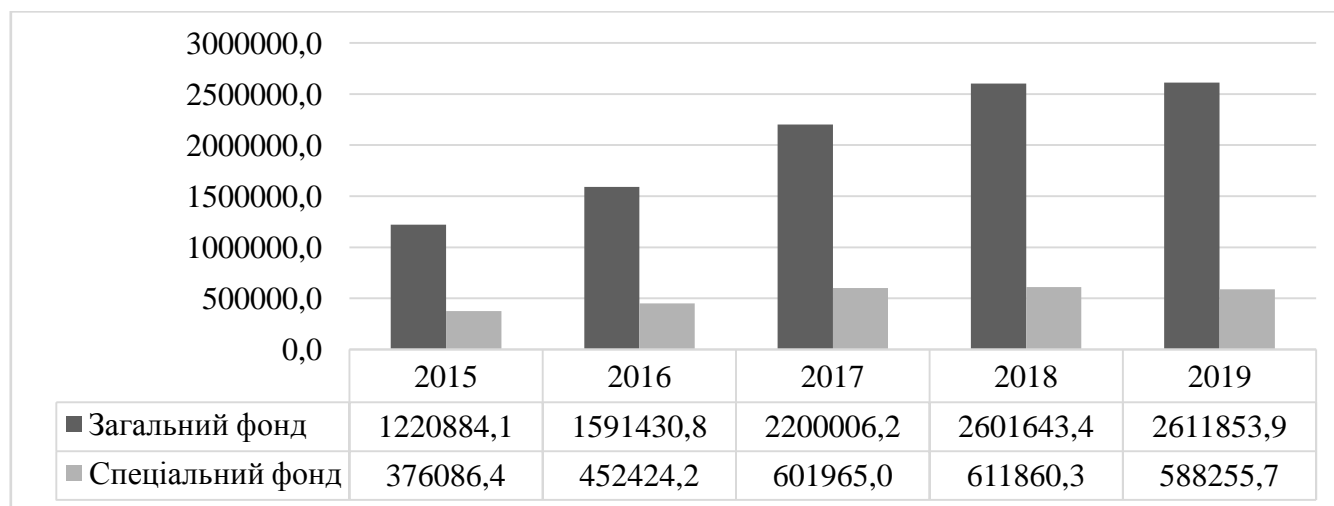

Рис. 2.4 - Виконання видаткової частини місцевого бюджету за загальним та спеціальним фондом у грошовому еквіваленті, тис. грн.*

*Примітка. Складено автором за даними [25].

На рис. 2.4 видно, що загалом протягом останніх п'яти років спостерігається тенденція до зростання виконання видаткової частини за загальним та

спеціальним фондами. Збільшення обсягу грошових коштів свідчить про збільшення податкових надходжень до місцевого бюджету. Проте, ще одним фактором який може здійснювати вплив може бути рівень інфляції.

Отже, найбільш ефективно виконання видаткової частини місцевого бюджету за загальним фондом спостерігалось у 2019 році й становило 1220884,1 тис. грн., а за спеціальним у 2018 році - 611860,3 тис. грн.. Найнижчі показники ефективності виконання видаткової частини місцевого бюджету за загальним та спеціальним фондами спостерігалися у 2015 році й відповідно становило 1220884,1 тис. грн. та 376086,4 тис. грн..

Таким чином, протягом останніх п'яти звітних років спостерігалася тенденція до зростання виконання видаткової частини бюджету. Загалом можна сказати, що величина загального фонду зросла майже вдвічі, при цьому розмір спеціального фонду залишився на тому ж самому рівні. Збільшення розміру загального фонду місцевого бюджету свідчить про те, що органи місцевої влади докладають значних зусиль для соціально-економічного розвитку міста й використовують грошові ресурси раціонально.

Як результат, на сьогодні місто Хмельницький є найкомфортнішим для проживання серед усіх українських міст. Рейтинг формувався на основі чотирнадцятих показників, основними серед яких є економічний стан, екологія та безпека проживання. Тому, варто зробити висновок, що видаткова частина місцевого бюджету виконується ефективно й економічна політика органів влади є раціональною щодо соціально-економічного розвитку міста.

Важливим елементом видаткової частини є також державні трансферти. Розглянемо детальніше їх фінансування за загальним та спеціальним фондами у додатку А та додатку Б на прикладі бюджету міста Хмельницького.

У 2015 році з державного бюджету місту надійшла стабілізаційна дотація в сумі 576,9 тис. грн. або 100% до затвердженого показника на 2015 рік. Одержано

субвенцій з державного бюджету по загальному фонду в сумі 837060,2 тис. грн. або 99,3% та спеціальному фонду - 4936,1 тис. грн. або 100% до затверджених показників на 2015 рік.

За 2016 рік отримано субвенції з державного та обласного бюджету в сумі 964403,1 тис. грн., в тому числі: освітні субвенції - 217935,8 тис. грн.(100% до плану на звітний рік); медичні субвенції - 176639,8 тис. грн. (100%). Фінансування субвенції на здійснення державних програм соціального захисту та здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій становило 569827,5 тис. грн. (99,9%).

У 2017 році отримано субвенції з державного та обласного бюджету, стабілізаційну дотацію на суму 1315460,9 тис. грн., в тому числі: освітню субвенцію - 287195,8 тис. грн. (100% до плану); медичну субвенцію - 226999,9 тис. грн.(100%); субвенції на здійснення державних програм соціального захисту та соціально-економічного розвитку окремих територій - 799914,8 тис. грн. (97,3%), стабілізаційну дотацію - 1 350,4 тис. грн. (100%). Отже, можна зробити висновок, що у порівнянні з попереднім роком фінансування збільшилося.

Протягом 2018 року отримано субвенції з державного та обласного бюджету на суму 1421968,2 тис. грн., з них: по загальному фонду - 1421303,0 тис. грн., в тому числі: освітня субвенція - 307619,1 тис. грн. (100% до плану); медична субвенція - 210178,3 тис. грн. (100%); субвенція на будівництво/реконструкцію палаців спорту - 54000,0 тис. грн. (100%); субвенція на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій - 40782,0 тис. грн. (100%); субвенції на здійснення державних програм соціального захисту - 808723,6 тис. грн. (97,9%); по спеціальному фонду - 665,2 тис. грн. (99,8%).

Недоотримано у 2018 році з державного та обласного бюджету пільги та субсидії на здійснення програм соціального захисту в сумі 17486,0 тис. грн. Разом з тим, зареєстровані зобов'язання з виплати пільг та субсидій населенню

профінансовані у 2018 році в повному обсязі. Крім того, отримано дотацію з обласного бюджету на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я за рахунок відповідної додаткової дотації з державного бюджету в сумі 12250,9 тис. грн. (100% до плану).

За 2019 рік отримано субвенції з державного та обласного бюджету по загальному та спеціальному фондах в сумі 1134026,9 тис. грн, в тому числі: освітню субвенцію - 368264,0 тис. грн; медичну субвенцію - 192216,8 тис. грн; субвенції на здійснення державних програм соціального захисту та на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку - 573546,1 тис. грн. Крім того, отримано дотацію з обласного бюджету на здійснення переданих з державного бюджету видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я коштом відповідної додаткової дотації з державного бюджету в сумі 17381,6 тис. грн..

Отже, з місцевого бюджету значну частину грошових коштів спрямовано на соціальну сферу, що є позитивною тенденцією для суспільства, адже це вплине на подальший соціально-економічний розвиток регіону. Проте, для прискореного розвитку у структурі соціальних видатків повинні переважати видатки інвестиційного характеру, а не виключно націлені на споживацькі потреби. Все більшим попитом має соціальне підприємництво, оскільки його перевагою є фінансування та реалізація проєктів соціального та культурного значення. Такий підхід користування коштами є популярний за кордоном й не раз показував приклад ефективного впровадження.

Відповідно до проведеного аналізу, можна зробити висновок, що місто Хмельницький має стійку фінансову базу для забезпечення потреб своїх мешканців та соціально-економічного росту. Щодо напрямів використання видатків місцевого бюджету спостерігається різноплановість та наявність позитивного досвіду розвитку територій всього міста.

2.2. Оцінка фінансування проєктів на соціально-економічний розвиток територій

На сьогодні робота міської влади спрямована на створення сприятливого бізнес-середовища у місті. Проблемні питання розвитку підприємництва, пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової бази обговорюються на робочих зустрічах, круглих столах, засіданнях Ради бізнесу при Хмельницькому міському голові [28, с. 317].

Програм, що є рушіями соціально-економічного розвитку територій існує безліч. Тому, для виконання будь-якого проєкту головний розпорядник бюджетних коштів виділяє фінансові ресурси на його реалізацію розпорядникам нижчого рівня. Відповідно до наявних офіційних даних, розглянемо структуру фінансування місцевих проєктів за відповідальними виконавцями у табл. 2.4.

Таблиця 2.4. Фінансування проєктів Хмельницькою міською радою за відповідальними виконавцями у 2016-2020 роках, тис. грн.*

Найменування відповідального виконавця	Роки				
	2016	2017	2018	2019	2020
Виконавчий комітет	7964,3	8200	6805,7	8351,4	11960,5
Департамент освіти та науки	129845,2	139507,1	966286,7	1071375	1340195,1
Управління охорони здоров'я	18763,7	28074,4	78224	354852,7	147278,5
Управління праці та соціального захисту населення	638459,3	689354,3	872301,3	754304,3	191486,7
Управління культури і туризму	20126,6	14469,5	80765,6	92224,3	108717,5
Управління молоді та спорту	25833,2	30686,1	41566,5	53790	69763,6
Управління житлово-комунального господарства	230283,1	260386,3	280893,8	372517,8	390358,5
Управління капітального будівництва	50543	56610,4	56890	53000	61157,8
Управління архітектури та містобудування	1241,5	1344,7	780	2000	0
Управління економіки	2948,7	3335	5370,8	6870,7	11224,7
Управління з питань екології та контролю за благоустроєм міста	840	820	565	500	500

*Примітка. Складено автором за джерелом[25].

Отже, за даними табл. 2.4 можна зробити висновок, що протягом останніх п'яти років найбільше фінансування спрямовувалося розпорядникам, які реалізують програми у пріоритетних сферах розвитку. Найбільше коштів на реалізацію проєктів було виділено у 2017-2019 роках на соціальний захист населення, освіту та науку.

Найменше фінансування програм протягом останніх трьох років відбувалося за такими напрямками як екологія, містобудування, культура та спорт. За всіма показниками спостерігається тенденція до зростання фінансування. У 2020 році найбільше коштів на реалізацію проєктів було виділено на такі сфери як освіта, житлово-комунальне господарство, соціальний захист та забезпечення.

Загалом, видатки з місцевого бюджету збільшилися майже за усіма галузями, окрім охорони природного навколишнього середовища. Управління архітектури та містобудування у 2020 році не отримало коштів на реалізацію програм. Тому, розглянемо детальніше показники відхилення фінансування проєктів у табл. 2.5.

Таблиця 2.5. Відхилення показників фінансування проєктів у місті Хмельницькому за відповідальними виконавцями у 2016-2020 роках, %*

Найменування відповідального виконавця	Роки			
	2017/2016	2018/2017	2019/2018	2020/2019
Виконавчий комітет	3,0	-17,0	22,7	43,2
Департамент освіти та науки	7,4	592,6	10,9	25,1
Управління охорони здоров'я	49,6	178,6	353,6	-58,5
Управління праці та соціального захисту населення	8,0	26,5	-13,5	-74,6
Управління культури і туризму	-28,1	458,2	14,2	17,9
Управління молоді та спорту	18,8	35,5	29,4	29,7
Управління житлово-комунального господарства	13,1	7,9	32,6	4,8
Управління капітального будівництва	12,0	0,5	-6,8	15,4
Управління архітектури та містобудування	8,3	-42,0	156,4	-100,0
Управління економіки	13,1	61,0	27,9	63,4
Управління з питань екології та контролю за благоустроєм міста	-2,4	-31,1	-11,5	0,0

*Примітка. Розраховано автором за джерелом [25].

Отже, з табл. 2.5 видно, що найвищі показники відхилення спостерігаються у фінансуванні програм розвитку управління архітектури та містобудування, управління праці та соціального захисту, управління охорони здоров'я. Це свідчить про спрямування коштів на реалізацію проєктів у інших сферах.

Окрім звичного фінансування видатків, у 2017 році Хмельницька міська рада перейняла європейський досвід щодо розвитку міста й активної участі громадян у ньому. Цей досвід став рушієм реалізації значної кількості проєктів на соціально-економічний розвиток територій міста Хмельницького за допомогою програми «Бюджет участі», де кожен громадянин може брати участь в розподілі визначеної суми коштів з міського бюджету через проєктні пропозиції, шляхом проведення відкритого громадського голосування.

Головна перевага програми - це зростання видатків на соціально-економічний розвиток території. У цьому ми можемо переконаватися, поглянувши на статистичні дані міста Хмельницького у розрізі чотирьох років (рис. 2.5).

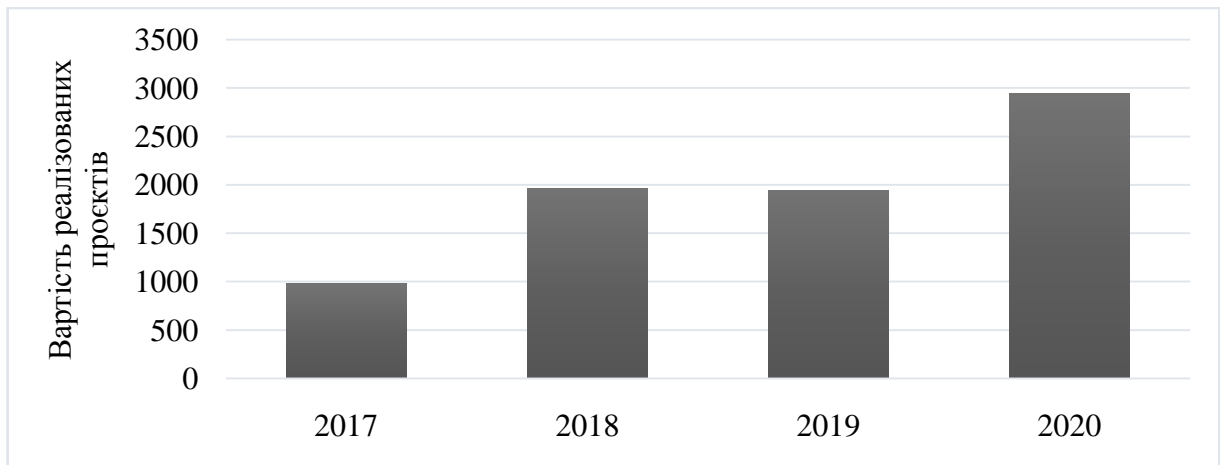

Рис.2.5 -Вартість реалізованих проєктів коштом «Бюджету участі» у місті Хмельницькому протягом 2017-2020 років, тис. грн.*

*Примітка. Складено автором за джерелом[17].

Отже, на рис. 2.5 видно, що у 2017 році з місцевого бюджету на благоустрій було виділено 979,4 тис. грн, у 2018 році – 1965,3 тис. грн., у 2019 році – 1943,5 тис. грн., а у 2020 році число збільшилося майже вдвічі і становить 2938,7 тис.

грн.. Це свідчить про ефективність запуску програми громадських ініціатив, а також підвищення рівня соціально-економічного розвитку міста.

Однак, варто зазначити, що населення щороку стає усе більш зацікавленим у такій формі взаємодії з місцевою владою. Збільшення видатків майже у тричі свідчить про те, що за допомогою комунікаційних технологій можна покращувати добробут жителів саме там, де це дійсно потрібно.

Проте, система фінансування має обмеження щодо вартості однієї поданої програми. На сьогодні його вартість може коливатися від 50 до 100 тисяч гривень. З одного боку - це відіграє позитивну роль й мешканці зможуть реалізувати більшу кількість проєктів, але з іншого боку – ці проєкти не є масштабними, що своєю чергою знижує рівень соціально-економічного розвитку.

На рис.2.6 спостерігається тенденція до збільшення реалізації проєктів, що були подані на розгляд мешканцями міста. Це свідчить про те, що крім основних програм у місті реалізуються й додаткові, а видаткова частина бюджету використовується ефективно.

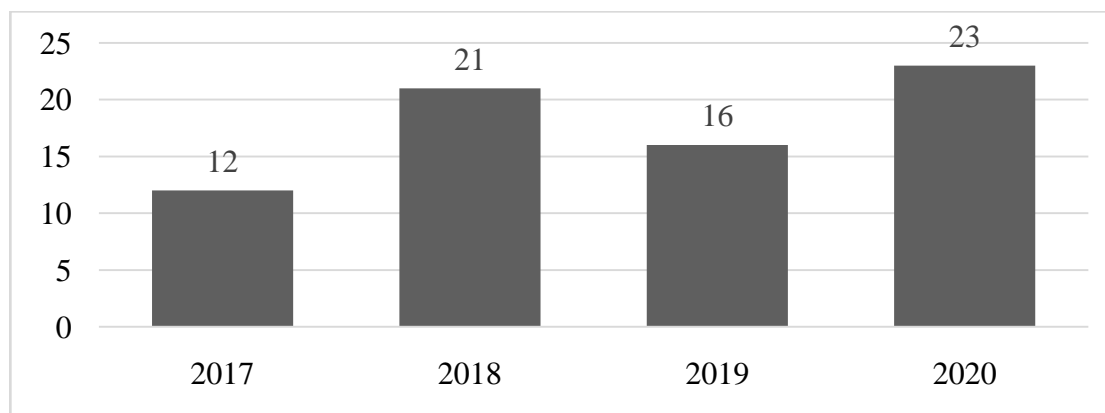

Рис.2.6 - Кількість реалізованих проєктів коштом «Бюджету участі» у місті Хмельницькому протягом 2017-2020 років*

*Примітка. Складено автором за джерелом[17].

Отже, на рис. 2.6 видно, що у 2020 році, у порівнянні з базовим роком, кількість реалізованих громадських проєктів збільшилася майже вдвічі. Тобто, за

допомогою програми міської ради «Бюджет участі» здійснюється розвиток пріоритетних для міста сфер шляхом взаємодії з місцевими жителями.

Слід відзначити, що важливим аспектом є рівномірність соціально-економічного розвитку територій міста. Якщо ж її не дотримуватися, то окремі мікрорайони перебуватимуть у стані занепаду. Тому, розглянемо яким чином проводилося фінансування проєктів, поданих мешканцями за територіальною ознакою у місті Хмельницькому протягом 2017-2020 років на табл. 2.6.

Таблиця 2.6. Вартість реалізованих проєктів за територіальною ознакою у місті Хмельницькому протягом 2017-2020 років, тис. грн.*

Мікрорайон	Роки				Всього
	2017	2018	2019	2020	
Центральний	511,7	353,3	409,6	379,8	1654,6
Заріччя	195,0	200,0	150,0	0	545,0
Озерна	0	0	0	117,6	117,6
Південно-Західний	0	0	290,6	772,3	1062,9
Ракове	0	396,7	115,0	503,7	1015,5
Дубове	0	0	0	148,2	148,2
Книжківці	0	0	0	0	0
Гречани	0	0	204,6	108,6	313,2
Ружична	177,8	0	0	94,6	272,4
Лезневе	0	0	0	0	0

*Примітка. Складено автором за джерелом[17].

Отже, за даними табл. 2.6 видно, що вартість фінансування на реалізацію проєктів за географічним розміщенням мікрорайонів є нерівномірною. До прикладу, на розвиток мікрорайонів Лезневе та Книжківці з «Бюджету участі» коштів виділено не було. Тому, такий розподіл грошових коштів зменшує ефективність використання видатків на програму громадських ініціатив «Бюджет участі», тим самим сповільнюючи розвиток територій.

Проте, на рівномірність соціально-економічного розвитку територій впливають різні фактори: розподіл фінансування видатків органами влади та їх бюджетна політика, наявна кількість поданих мешканцями мікрорайонів проєктів, правдивість та якість їх розрахованих кошторисів, результати голосування на

офіційному веб-ресурсі за найкращі ідеї. Як наслідок, ці фактори можуть мати значний вплив на об'єктивність оцінки й кінцевий результат.

За даними табл. 2.5 побудуємо діаграму й проаналізуємо рівномірність фінансування проєктів на соціально-економічний розвиток за територіальною ознакою протягом останніх чотирьох років (рис. 2.7). Це дозволить визначити у яких мікрорайонах було реалізовано найбільшу кількість громадських ідей.

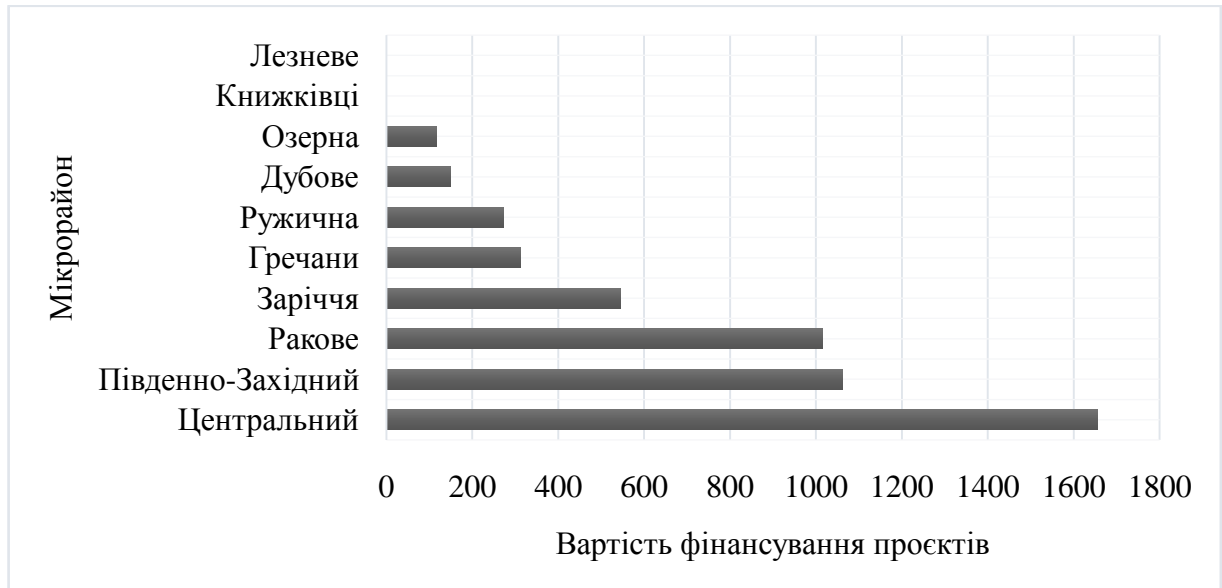

Рис.2.7 - Загальна вартість фінансування проєктів за територіальною ознакою протягом 2017-2020 років, тис. грн.*

*Примітка. Складено автором за джерелом[17].

Отже, розглянувши рис. 2.7, можна зробити висновок, що видатки місцевого бюджету на реалізацію проєктів коштом «Бюджету участі» здійснюються нерівномірно. Можна стверджувати, що за територіальною ознакою рівень соціально-економічного розвитку мікрорайонів міста Хмельницького відрізняється й своєю чергою призводить до зменшення ефективності функціонування програми реалізації громадських ініціатив.

Найбільшу частину видатків з місцевого бюджету на реалізацію проєктів, поданих мешканцями міста протягом 2017-2020 років, спрямовано у мікрорайон Центральний (1654,6 тис. грн.). Значно менше грошових коштів виділено на

доброустрій таких мікрорайонів як Південно-Західний (1062,9 тис. грн.), Ракове (1015,5 тис. грн.) та Заріччя (545,0 тис. грн.). Видатки з бюджету на розвиток територій інших мікрорайонів розподілені майже рівномірно.

Не менш важливим є аналіз розподілу видатків місцевого бюджету за фінансуванням пріоритетних економічних категорій. За даними табл. 2.7 проаналізуємо й визначимо основні сфери, на які було спрямовано грошові кошти з «Бюджету участі» протягом 2017-2020 років.

Таблиця 2.7. Вартість реалізованих проєктів за економічними категоріями протягом 2017-2020 років у місті Хмельницькому, тис. грн.*

Стаття видатків	Роки				Всього
	2017	2018	2019	2020	
Житлово-комунальне господарство	0	0	271,0	472,3	743,3
Культура	195,2	0	416,5	529,8	1141,5
Охорона навколишнього середовища	0	0	0	0	0
Освіта	280,3	950,1	280,5	699,9	2210,9
Охорона здоров'я	342,0	0	0	139,0	481,0
Соціальний захист	70,5	0	115,0	164,4	349,9
Спорт	91,3	0	204,6	388,8	684,8

*Примітка. Складено автором за джерелом [17].

З табл. 2.7 видно, що у 2017 році коштом «Бюджету участі» найбільшу суму грошових коштів було виділено на реалізацію проєктів у сфері охорони здоров'я (342,0 тис. грн.), освіти (280,3 тис. грн.) та культури (195,2 тис. грн.). Програм на реалізацію у сфері охорони навколишнього природного середовища та житлово-комунального господарства не затверджено.

Протягом 2018 року фінансувалися проєкти виключно на розвиток освітніх процесів. Загальна сума видатків з бюджету становила 950,1 тис. грн. Програм за іншими економічними категоріями реалізовано не було.

За 2019 рік тенденція щодо фінансування проєктів змінилася й найбільшу частину видатків спрямували на розвиток у сфері культури (416,5 тис. грн.), освіти (280,5 тис. грн.) та житлово-комунального господарства (271,0 тис. грн.).

Програмиз охорони навколишнього середовища та охорони здоров'я не реалізовувалися.

У 2020 році спостерігалася така ж тенденція. Основна частина видатків з «Бюджету участі» була спрямована на реалізацію громадських ідей у сфері освіти (699,9 тис. грн.), культури (529,8 тис. грн.) та житлово-комунального господарства (472,3 тис. грн.). Щодо сфери охорони навколишнього середовища, то програм на реалізацію не затверджено. Таким чином відбувається спрямування коштів на розвиток основних сфер, що призводить до нерівномірного росту соціальних показників у мікрорайонах міста.

Загалом, ключові сфери фінансування видатків визначаються політикою місцевої влади та цілями, які вони зазначають у стратегії розвитку регіону. Також, спрямування коштів корегується відповідно до потреб населення. Отже, за даними табл. 2.7 побудуємо кругову діаграму й визначимо пріоритетні напрями фінансування програм соціально-економічного розвитку міста Хмельницького за 2017-2020 роки (рис.2.8).

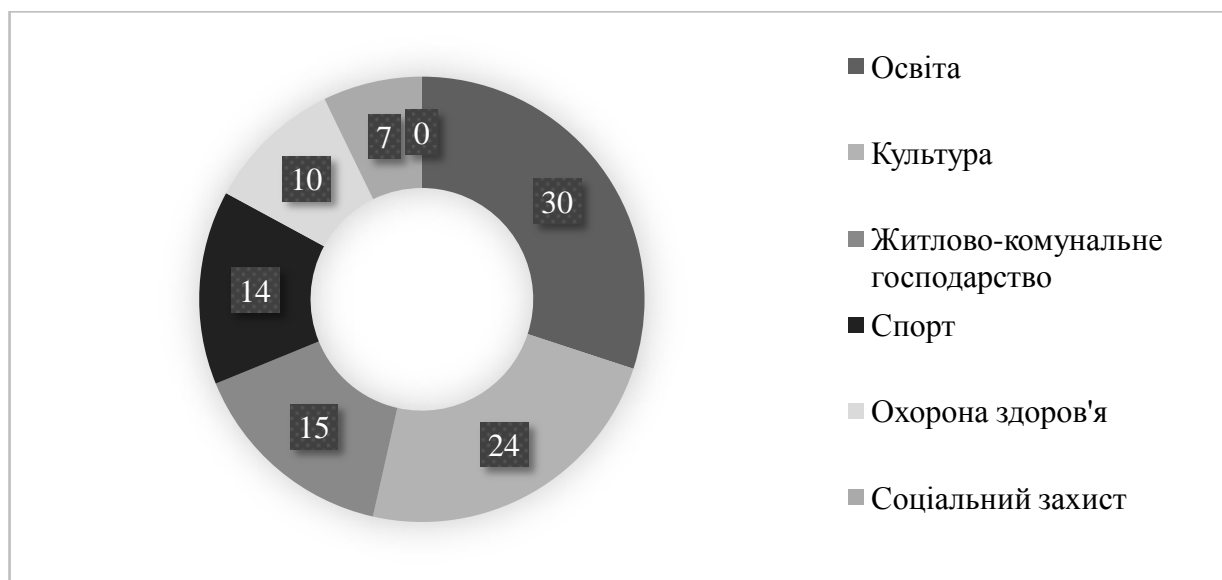

Рис. 2.8 - Пріоритетні сфери фінансування проєктів коштом «Бюджету участі» протягом 2017-2020 років, %*

*Примітка. Складено автором за джерелом [17].

Таким чином, на рис. 2.8 показано, що освіта (30%), культура (24%), житлово-комунальне господарство (15%) та спорт (14%) були пріоритетними напрямками фінансування протягом 2017-2020 років. Меншу частку фінансування спрямовано на проекти у сфері охорони здоров'я (10%) та соціального захисту (7%). Програми щодо охорони навколишнього середовища за звітний період не затверджувалися й відповідно не реалізовувалися.

За проведеним аналізом можна зробити висновок, що фінансування проектів на соціально-економічний розвиток міста Хмельницького здійснюється ефективно, оскільки виконавчі органи місцевої влади реалізують заплановані програми протягом бюджетного року. Окрім цього, додатковим елементом, що стимулює розвиток територій є «Бюджет участі». Завдяки комунікаціям і зворотному зв'язку, мешканці міста тепер можуть взаємодіяти з органами місцевої влади та покращувати власний добробут, вирішувати стратегічні та поточні питання. Проте така форма співпраці має також ряд недоліків:

- нормативно-правова база складається з міських постанов або програм розвитку, а законодавчого закріплення, на жаль, немає;
- завищена вартість робіт у бюджетах програм часто є причиною відхилення владою проектів громадських активістів;
- репрезентативність вибірки, оскільки голосує переважно середній клас, тож невідомо чи відповідають проекти інтересам інших верств населення міста;
- низький рівень поінформованості населення про проект.

Отже, фінансування видатків місцевих бюджетів на реалізацію проектів соціально-економічного розвитку територій посідає важливе місце. В умовах децентралізації такі програми мають позитивну тенденцію щодо впровадження, а їх використання лише сприятиме ефективному та цільовому використанню коштів місцевих бюджетів на потреби відповідних територіальних громад. Проте, суттєвим недоліком є нерівномірність розподілу видатків за територіальною

ознакою, що своєю чергою може стримувати розвиток окремих мікрорайонів міста.

Однак, варто звернути увагу на те, що цифрові технології стали необхідною частиною життя будь-якої людини, оскільки вони посідають особливе місце у використанні видатків місцевих бюджетів і відповідно у соціально-економічному розвитку територій. На сьогодні майже усі проєкти спрямовані на соціально-економічний розвиток реалізуються за допомогою інноваційних підходів та інформаційно-комунікаційних технологій [1, с. 307].

Отже, державне управління видатковою частиною місцевого бюджету в умовах зростання кількості завдань, ініціатив, проєктів та одночасної оптимізації витрат повинне базуватися саме на технологічних та цифрових формах забезпечення його безперебійного функціонування. Тому, сьогодні діджиталізація є основним рушієм соціально-економічного розвитку територій.

В результаті, цифровізація державних структур допомагає, в першу чергу, органам місцевої влади працювати з видатковою частиною бюджету ефективніше, швидко виявляти й усувати проблеми, що виникають під час їхнього функціонування, облаштовувати благоустрій відповідних територій відповідно до вагомості і ступеня необхідності вирішення питання. По-друге, за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій діяльність посадових осіб завжди можна прослідкувати на офіційних веб-ресурсах відповідної установи. Як наслідок, ми можемо спостерігати підвищення рівня довіри місцевих жителів до органів місцевого самоврядування, що є важливим фактором у забезпеченні соціально-економічного розвитку будь-якого прогресивного міста чи населеного пункту.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ М. ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

3.1. Формування пріоритетних напрямів використання видатків на забезпечення соціально-економічного розвитку території

Сьогодні процес ефективного виконання видаткової частини місцевих бюджетів є необхідним елементом бюджетної політики держави та показником вмілого управління бюджетними ресурсами. Раціональне використання важелів бюджетної політики забезпечує соціально-економічний розвиток окремих територіально-адміністративних одиниць та держави в цілому [35, с. 117].

Пріоритетними шляхами здійснення бюджетної політики є досягнення збалансованості державного бюджету в середньостроковій перспективі, послідовність здійснення напрямів впливу державних органів влади та місцевого самоврядування на бюджетні відносини та заздалегідь обумовлений план розподілу фінансових ресурсів. Особливу частину цих коштів становлять видатки на забезпечення соціально-економічного розвитку територій, що визначаються шляхом середньострокового прогнозування.

Важливим інструментом впливу на динаміку соціально-економічного розвитку є обґрунтоване дійове прогнозування видатків місцевих бюджетів, оскільки це закладає фундамент прискореного економічного зростання, формування конкурентоспроможної економіки, підвищення рівня та якості життя населення. Саме прогнозування є тим інструментом, який дозволяє на якісно новому рівні визначати оптимальні розміри видатків і раціональніше витратити бюджетні кошти. Не можливо досягти стабільного успіху, якщо органи місцевого

самоврядування не будуть чітко й ефективно планувати свою діяльність, постійно збирати та акумулювати інформацію про зміни у потребах населення, складати на їх основі прогнози для обґрунтування планів дій [50, с. 137]. Тому, основними причинами неефективного управління і використання бюджетних коштів, що викликані відсутністю дійової системи обґрунтованого прогнозування є те, що:

- обсяги видатків місцевих бюджетів, які виділено на конкретні об'єкти, не підтверджуються економічними розрахунками;
- використання коштів не орієнтоване на досягнення результату, оскільки не витрачені кошти намагаються будь-яким чином до кінця року використати;
- на державному та регіональному рівнях не проводиться моніторинг можливих ризиків (наприклад, стану об'єктів незавершеного будівництва) і не прогнозуються можливі негативні наслідки;
- за відсутності системи обґрунтованого прогнозування та планування видатків бюджету відбувається недофінансування об'єктів у регіонах.

Детальний опис поточної та майбутньої перспектив видаткової частини бюджету показано у додатках проєкту рішення міської ради «Про бюджет Хмельницької міської територіальної громади на 2021 рік» від 14.12.2020 року. На сьогодні здійснюється середньострокове прогнозування дохідної й видаткової частини міського бюджету на основі виконаних показників попереднього року.

Щодо фінансування видатків місцевого бюджету на період до 2023 року здійснюватиметься в межах жорсткої економії грошових коштів. Визначальним фактором у цих умовах стане підвищення ефективності та результативності виконання видаткової частини.

Система прогнозування видатків місцевих бюджетів в сучасних умовах не забезпечує економне та раціональне використання бюджетних ресурсів для досягнення пріоритетних цілей розвитку й тому потребує переходу з середньострокового на довгострокове прогнозування. Крім того, відсутність

дійової системи прогнозування і планування видатків є однією з причин неефективного управління та використання бюджетних коштів.

На сьогодні існує безліч сучасних інструментів для здійснення прогнозування, що дозволяють визначити основні напрями розвитку регіону. Одним з таких є побудова лінії тренду за допомогою програмного забезпечення MS Excel. Отже, за даними попередніх роківздійснимо прогноз видаткової частини Хмельницької міської територіальної громади на 2021-2023 роки й проаналізуємо пріоритетні напрями фінансування у табл. 3.1.

Таблиця 3.1.Прогноз видаткової частини бюджету міста Хмельницького за галузевою ознакою на 2021-2023 роки, тис. грн.*

Найменування	Роки			
	2020	2021	2022	2023
Державне управління	176891,1	218289,5	243829,4	261141,3
Освіта	1375458,6	1817141,2	1917084,8	2013227,3
Охорона здоров'я	176642,1	65915,9	61047,8	65382,2
Соціальний захист та соціальне забезпечення	175754,1	184513,6	197391,2	206081,0
Культура і мистецтво	42279,4	56211,5	62788,3	67246,3
Фізична культура і спорт	72808,7	81939,4	91526,3	98024,7
Житлово-комунальне господарство,	272999,7	250591,4	279910,6	299784,3
Економічна діяльність	337930,4	228173,6	187484,1	200171,0
Інша діяльність	8539,7	14184,6	15493,2	16380,2
Міжбюджетні трансферти	76257,8	74282,1	75890,8	78073,4
Всього	2715562,1	2991243,2	3132446,9	3305512,0

*Примітка. Розраховано автором за джерелом [25].

Отже, за даними табл. 3.1 пріоритетними напрямими фінансування видатків місцевого бюджету є освіта, житлово-комунальне господарство та економічна діяльність. Проте, не менш важливими сферами, на які буде виділено кошти є охорона здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення. Протягом трьох прогнозних років на охорону здоров'я можемо спостерігати зменшення видатків майже у двічі, але щодо соціального захисту та забезпечення зберігається тенденція росту фінансування видатків місцевого бюджету.

У 2020 році основними сферами на які здійснювалося фінансування видатків місцевого бюджету стали освіта (1375458,6 тис. грн.), економічна діяльність (337930,4 тис. грн.) та житлово-комунальне господарство (272999,7 тис. грн.). За прогнозними показниками у 2021 році тенденція фінансування майже не зміниться й пріоритетними сферами також залишиться освіта (18187141,2 тис. грн.), житлово-комунальне господарство (250591,4 тис. грн.) та економічна діяльність (228173,6 тис. грн.). Протягом 2022-2023 років спостерігається така ж тенденція фінансування видаткової частини місцевого бюджету.

Фінансування освіти та ефективне витрачання коштів у цій сфері має велике значення для соціально-економічного розвитку регіону зокрема та країни загалом, оскільки саме освіті відводиться пріоритетне місце. Коштом видатків місцевого бюджету здійснюється також фінансування закладів культури, заходів фізичної культури і спорту, молодіжних програм. Однак, пріоритетні напрями використання бюджетних коштів встановлюються під час розробки проекту місцевого бюджету й базуються на таких положеннях:

- встановлення граничних обсягів ресурсів для фінансування бюджетних установ і програм;
- якісні та кількісні показники бюджетних програм;
- прийняття рішень щодо збільшення чи зменшення фінансування існуючих функцій чи програм, скорочення чи припинення програмабо видів діяльності;
- коригування потреб у фінансуванні залежно від змін розміру фінансових нормативів бюджетного забезпечення;
- врахування впливу індексу споживчих цін;
- визначення показників результативності;
- зосередження уваги на необґрунтованих бюджетних пропозиціях;
- визначення заходів, спрямованих на економію бюджетних ресурсів.

Таким чином, прогноз основних показників у табл. 3.1 здійснювався за кожною сферою окремо на три наступних періоди. Властивості розвитку виражено поліноміальним рівнянням. Розглянути ефективність та достовірність такого прогнозування можна за допомогою показників апроксимації (табл. 3.2). Еталонним значенням вважається таке, що є наближеним до одиниці.

Таблиця 3.2. Значення показників апроксимації видаткової частини бюджету за галузевою ознакою на 2021-2023 роки*

Найменування	Роки		
	2021	2022	2023
Державне управління	0,96	0,92	0,97
Освіта	0,85	0,89	0,92
Охорона здоров'я	0,95	0,93	0,96
Соціальний захист та соціальне забезпечення	0,99	0,95	0,93
Культура і мистецтво	0,93	0,87	0,99
Фізична культура і спорт	0,99	0,91	0,87
Житлово-комунальне господарство	0,84	0,93	0,95
Економічна діяльність	0,99	0,89	0,83
Інша діяльність	0,94	0,99	0,92
Міжбюджетні трансферти	0,93	0,96	0,97

*Примітка. Складено автором.

Отже, за даними табл. 3.2 видно, що таку модель прогнозування доцільно використовувати, оскільки значення апроксимації за всіма сферами протягом 2021-2023 років дорівнюють майже одиниці. Ця тенденція свідчить про високу достовірність результатів здійснених розрахунків.

Основним шляхом переформатування видаткової частини місцевого бюджету в ефективний інструмент соціально-економічного розвитку регіону виступає модернізація аспектів формування, розподілу і використання його ресурсів:

- формування, пошук нових інструментів залучення коштів та реалізація інноваційно-інвестиційних програм на території міста;

- використання сучасних підходів при формуванні видаткової частини місцевого бюджету;
- впровадження середньо- і довгострокового планування місцевих бюджетів;
- здійснення кількісної та якісної оцінки виконання видаткової частини місцевого бюджету на всіх стадіях його реалізації;
- збільшення кількості запобіжних заходів щодо порушення бюджетного законодавства та посилення контролю над ними,
- формування переліку відповідальних осіб за кожним із напрямів здійснення бюджетної політики на місцевому рівні.

Покращення рівня життя населення на відповідній території визначається зацікавленістю органів місцевої влади в ефективному розподілі наявних ресурсів регіонального розвитку, а також їх цільовому спрямуванні й якісному виконанні. Тому, на місцевому рівні реалізуються загальнодержавні програми, що пришвидшують розвиток економіки, здійснюється підтримка місцевих виробників, фінансуються громадські програми. Крім цього, фінансування видатків місцевих бюджетів відіграє важливу роль у фінансуванні суспільних послуг соціального характеру.

Проте, характерною ознакою є достатньо низька ефективність соціальних видатків, що виявляється у розпорошенні бюджетних коштів між різними бюджетними програмами, стійкому недофінансуванню соціальних установ. Тому, для заміни такої негативної тенденції необхідно переглядати розподіл видаткової частини місцевого бюджету, а також застосовувати сучасні економічні інструменти для підвищення показників ефективності.

Розрахунок та аналіз показників темпу росту видатків місцевих бюджетів відіграє важливу роль у забезпеченні сталого соціального-економічного розвитку міста, а також формування основних напрямів росту. Тому, проаналізуємо основні напрями фінансування за прогнозними показниками видаткової частини

бюджету та визначимо які з них є пріоритетними для мешканців міста. Темп росту видаткової частини місцевого бюджету за функціональною ознакою на 2021-2023 роки наведено у табл. 3.3.

Таблиця 3.3. Темп росту видаткової частини бюджету міста Хмельницького за функціональною ознакою на 2021-2023 роки, %*

Найменування	Роки		
	2021/2020	2022/2021	2023/2022
Державне управління	123,4	111,7	107,1
Освіта	132,1	105,5	105,0
Охорона здоров'я	37,3	92,6	107,1
Соціальний захист та соціальне забезпечення	105,0	107,0	104,4
Культура і мистецтво	133,0	111,7	107,1
Фізична культура і спорт	112,5	111,7	107,1
Житлово-комунальне господарство	91,8	111,7	107,1
Економічна діяльність	67,5	82,2	106,8
Інша діяльність	166,1	109,2	105,7
Міжбюджетні трансферти	97,4	102,2	102,9
Всього	110,2	104,7	105,5

*Примітка. Розраховано автором за джерелом[25].

Отже, за даними табл. 3.3 можна зробити висновок, що темп росту загальної суми видатків місцевого бюджету протягом наступних років збільшуватиметься, але розподіл грошових коштів змінюватиметься відповідно до потреб громади. Якщо ж порівняти прогнозний темп росту видаткової частини у 2021-2022 роках, то спостерігається нерівномірний розподіл фінансових ресурсів за основними напрямками. У 2023 році прогнозується більш пропорційний розподіл видатків місцевого бюджету, що свідчить про раціональний підхід й спрямованість діяльності органів влади на рівномірний соціально-економічний розвиток.

Якщо ж розглянути показники росту видаткової частини, то у 2021 році планується її збільшення на 10,2%, у 2022 році – 4,7% та 2023 році – 5,5%. Це свідчить про те, що протягом трьох наступних прогнозних років загальний обсяг видаткової частини місцевого бюджету зростатиме повільними темпами.

Однією із ключових проблем яка існує при формуванні видаткової частини місцевого бюджету - це його соціальна спрямованість, оскільки відбувається фінансування основних напрямів та не виникає економічного ефекту. Якщо детально розглянути у звітах про виконання видаткової частини місцевого бюджету статті витрат, що належать до економічної діяльності, то вони переважно направлені на будівництво або ж модернізацію наявних проєктів. Такий підхід в умовах нестабільного економічного середовища не доцільно застосовувати. Тому, тенденцію фінансування соціальної сфери необхідно модернізувати, додавши до неї фінансовий інструмент, який забезпечуватиме ріст основних економічних та соціальних показників. В результаті здійснення такого підходу на території міста сформують базові передумови сталого розвитку.

Варто зазначити, що система прогнозування видатків місцевих бюджетів в сучасних умовах не забезпечує економічне та раціональне використання бюджетних ресурсів для досягнення пріоритетних цілей розвитку й тому потребує переходу з середньострокового на довгострокове прогнозування. Крім того, відсутність дійової системи прогнозування і планування видатків є однією з причин неефективного управління та використання бюджетних коштів.

Таким чином, формування пріоритетних напрямів фінансування видатків місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток територій посідає важливе місце при визначенні стратегічних цілей бюджетної політики органами місцевої влади. В результаті, за допомогою інформаційних технологій в сучасних умовах можна здійснювати планування видаткової частини бюджету ефективніше й перерозподіляти грошові кошти на реалізацію проєктів у сферах, які отримують найменше фінансування.

3.2. Розробка заходів з підвищення ефективності використання видатків на забезпечення соціально-економічного розвитку м. Хмельницького

Місцеві бюджети є основною фінансовою базою органів місцевого самоврядування, які посідають важливе місце в бюджетній системі держави. Головною метою бюджетної політики на регіональному рівні є оптимізація використання грошових коштів та їх фінансова забезпеченість. Окрім того, структура та порядок здійснення фінансування видатків відіграють ключову роль у становленні самостійних місцевих бюджетів. Видатки місцевих бюджетів зображають наслідки соціальних та економічних процесів у країні загалом, оскільки саме їх спрямування визначає рівень добробуту населення, забезпеченість медичними, культурними та соціальними послугами.

Фінансові ресурси місцевого бюджету мають значний вплив на ступінь децентралізації влади, якість реалізованих бюджетних програм та рівень інвестиційної привабливості міста. Ефективне використання видатків на забезпечення соціально-економічного розвитку відіграє важливу роль для суспільства в сучасних умовах. В результаті, відбувається розвиток відповідної територіальної громади та вирішується низка проблем. Заходи щодо підвищення ефективності фінансування видаткової частини бюджету необхідно переглядати й модернізувати, оскільки інформаційні технології мають значний вплив на економіку. Такий підхід дозволить заощадити грошові кошти та спрямувати їх в необхідну сферу, щоб отримати позитивний економічний ефект [7; 36; 40].

Причинами неефективного використання бюджетних коштів зазвичай є необґрунтований, суб'єктивний та нерівномірний розподіл видатків, неналежне прогнозування й планування фінансових ресурсів, що призводить до негативних соціально-економічних наслідків, а іноді – й до прямих фінансових втрат. Отже,

розглянемо запропоновані заходи з підвищення використання видатків місцевого бюджету на забезпечення соціально-економічного розвитку міста у табл. 3.4.

Таблиця 3.4. Заходи з підвищення ефективності використання видатків на забезпечення соціально-економічного розвитку м. Хмельницького*

Проблема	Зміст заходу для усунення проблеми	Виконавці	Очікувана економічна та соціальна ефективність
Нерівномірний розподіл коштів на реалізацію громадських проєктів	Перерозподіл фінансування за територіальною ознакою	Хмельницька міська рада	Здійснимо перерозподіл фінансування й закріпимо за кожним мікрорайоном: $3000:10=300$ тис. грн. Такий підхід сприятиме рівномірному розвитку й формуванню видатків на реалізацію громадських проєктів.
Розпорошення бюджетних видатків шляхом середньострокового планування	Створення планів, в яких буде здійснено прогностичні показники фінансування програм на 5 і більше років	Управління економіки Хмельницької міської ради	Підвищення ефективності використання місцевих видатків шляхом їх раціонального планування
Соціальне спрямування видатків місцевого бюджету	Реалізація проєкту соціального інвестування	Управління економіки Хмельницької міської ради, фізичні та юридичні особи	Інвестування в проєкт дозволить пришвидшити соціальний та економічний розвиток міста: $2737,5:1448,4*100=189\%$ - економічна ефективність від вкладення коштів у таку програму.
Відсутність висвітлення інформації про відповідальних виконавців за реалізацію громадських проєктів	Оприлюднення інформації у вигляді звіту про реалізацію відповідного проєкту на офіційному веб-ресурсі	Хмельницька міська рада	Підвищення рівня прозорості та створення умов для незалежного контролю з боку громадськості

*Примітка. Складено автором.

За даними табл. 3.4 видно, що на сучасному етапі існує низка проблем, які знижують ефективність фінансування видатків місцевих бюджетів. Тому, однією з найрозповсюдженіших серед них є розпорошення фінансування місцевих видатків шляхом середньострокового планування. Розв'язати проблему можна за допомогою створення планів, де вказуватимуться прогнозовані показники витрат на довгостроковий період. Такий підхід дозволить раціонально використовувати

кошти місцевого бюджету, оскільки при середньостроковому плануванні розпорядники коштів намагаються використати якнайбільше грошових ресурсів, щоб у наступному році їх фінансування не зменшилося.

Щодо витрат на здійснення діяльності виконавчого комітету міської ради, то така тенденція існує майже у кожному регіоні. Для розв'язання цієї проблеми необхідно переглянути статті витрат, прорахувати ефективність програм, які заплановано реалізувати й в результаті спрямувати кошти в ту сферу, яка потребує збільшення обсягів фінансування.

Ще однією проблемою, яку необхідно розв'язати є відсутність інформування у вигляді звіту про виконавців громадських проєктів шляхом розміщення інформації на офіційному веб-ресурсі Хмельницької міської ради. Це дозволить підвищити рівень довіри до органів місцевої влади, забезпечити незалежний контроль з боку громадськості та зменшити ймовірність використання видатків не за цільовим призначенням.

Отже, запропоновані заходи у табл. 3.4 можна вважати важливим елементом, який дозволить забезпечити удосконалення механізму виконання видатків місцевого бюджету, оскільки вони допоможуть розв'язати актуальні проблеми, що виявлені у процесі дослідження. Такий підхід дозволить забезпечити передумови сталого розвитку міста Хмельницького. Тому, для підвищення ефективності фінансування видатків бюджету м. Хмельницького розглянемо детально запропоновані практичні заходи:

- 1) фінансове вирівнювання видатків бюджету на реалізацію проєктів громадських ініціатив за географічним розміщенням мікрорайонів міста;
- 2) спрямування частини видатків місцевого бюджету на соціальне інвестування.

В сучасних умовах все більший попит має проєкт громадських ініціатив «Бюджет участі». Це зумовлено тим, що мешканці міста мають можливість

взаємодіяти з органами місцевої влади й реалізовувати власні ідеї щодо благоустрою відповідних територій.

Однак, головним недоліком цієї ініціативи є нерівномірний розподіл грошових коштів на забезпечення соціально-економічного розвитку мікрорайонів міста. У програмі бюджетування за участі громадськості на 2020-2022 роки вказано, що розподіл фінансування здійснюється рівномірно тільки за галузевою ознакою. Тому, розв'язати цю проблему можна шляхом еквівалентного розподілу фінансування видатків місцевого бюджету на реалізацію проєктів та закріпленням сталої суми грошових коштів на розвиток кожного мікрорайону.

Загальний обсяг фінансування програми бюджетування за участі громадян орієнтовно становить 3000 тис. грн., що при розподілі коштів на реалізацію проєктів у одній сфері становить близько 500 тис. грн.. Розглянемо та проаналізуємо, яким чином на сьогодні розподіляються видатки місцевого бюджету у табл. 3.5.

Таблиця 3.5. Фінансування «Бюджету участі» міста Хмельницького за галузевою ознакою, тис. грн.*

Галузь	Частка від загального обсягу фінансування	Обсяг фінансування
Житлово-комунальне господарство	1/6	500
Освіта	1/6	500
Охорона здоров'я	1/6	500
Соціальний захист	1/6	500
Спорт та молодіжна політика	1/6	500
Культура та туризм	1/6	500
Всього	1	3000

*Примітка. Складено автором за джерелом[17].

Отже, за даними табл. 3.5 можна зробити висновок, що відповідно до бюджетної програми соціально-економічний розвиток міста має здійснюватися рівномірно. Проте, за попереднім аналізом у підрозділі 2.2 було виявлено, що ця

рівномірність не дотримується й пріоритетними галузями фінансування видатків є освіта, культура та житлово-комунальне господарство.

До прикладу, у 2018 році усі кошти, виділені на фінансування громадських проєктів, були спрямовані на галузь освіти. Щодо інших років, то спостерігається тенденція нерівномірного розподілу видатків між всіма економічними категоріями. Таким чином, це провокує сповільнення соціально-економічного розвитку міста за галузевою ознакою, що в результаті може призвести до негативних наслідків та значного занепаду окремих сфер.

Розв'язати проблему можна шляхом географічного вирівнювання фінансування громадських проєктів. Тобто, розподіл грошових коштів на реалізацію ідей мешканців міста варто здійснювати рівномірно між всіма мікрорайонами. Такий підхід дозволить забезпечити рівномірний соціально-економічний розвиток міста. Розглянемо у табл. 3.5, яким чином перерозподіл видатків дозволить ефективніше використовувати бюджетні кошти та отримати позитивний соціальний ефект.

Таблиця 3.6. Фінансування «Бюджету участі» міста Хмельницького за географічним розміщенням мікрорайонів, тис. грн.*

Мікрорайон	Частка від загального обсягу фінансування	Обсяг фінансування
Центральний	1/10	300
Заріччя	1/10	300
Озерна	1/10	300
Південно-Західний	1/10	300
Ракове	1/10	300
Дубове	1/10	300
Книжківці	1/10	300
Гречани	1/10	300
Ружична	1/10	300
Лезневе	1/10	300
Всього	1	3000

*Примітка. Розраховано автором за джерелом[17].

Отже, відповідно до табл. 3.6 розподіл грошових коштів за запропонованим підходом здійснюватиметься рівномірно між всіма мікрорайонами міста Хмельницького. Сталий обсяг фінансування відповідних територій забезпечить підвищення рівня соціально-економічного розвитку. Якщо ж фінансування проєктів здійснюватиметься нерівномірно, то в перспективі це може призвести до стану занепаду окремих мікрорайонів, що значно знизить ефективність «Бюджету участі» як місцевої програми розвитку.

Наступним запропонованим напрямом підвищення ефективності використання видатків місцевого бюджету є соціальне інвестування. Тобто, частина грошових коштів при формуванні бюджету на наступний рік повинна спрямовуватися саме на впровадження такого інструменту розвитку міста. Тому, розглянемо організаційну схему реалізації громадського простору на рис. 3.1

Рис. 3.1 - Організаційна схема реалізації громадського простору «Cityspace»*

*Примітка. Складено на основі [5].

Сутність такого підходу полягає у тому, щоб органи місцевої влади у співпраці з приватним сектором модернізували соціальний об'єкт, а прибуток,

отриманий від діяльності, спрямовували на соціально-економічний розвиток міста. Тому, важливим елементом соціального підприємництва є бізнес-модель реалізації інвестиційного проєкту в практичному аспекті.

Від механізму, за яким вона побудована, буде залежати подальша ефективність впровадження та функціонування громадського простору. Отже, розглянемо побудовану бізнес-модель створення проєкту на рис. 3.2.

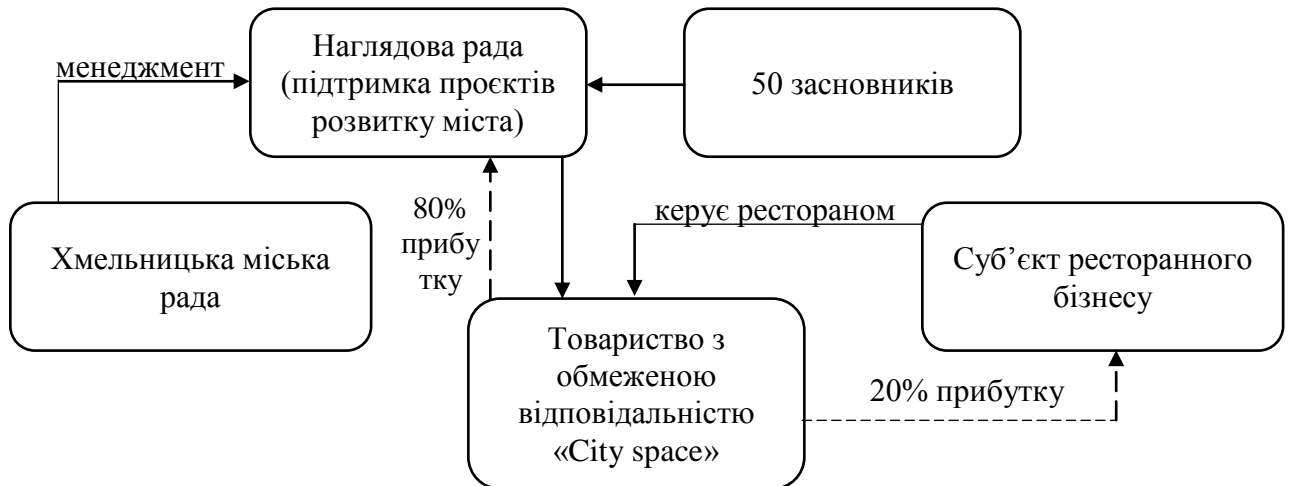

Рис. 3.2 - Бізнес-модель реалізації проєкту соціального інвестування*

*Примітка. Складено на основі [16].

Отже, на рис. 3.2 зображено яким чином відбуватиметься створення та функціонування громадського простору «Cityspace». Як бачимо, організація простору відбувається у формі товариства з обмеженою відповідальністю.

Наглядова рада формуватиметься з представників приватного сектору, а також органів місцевої влади. В її обов'язки входить розгляд та аналіз проєктів культурного й соціального розвитку, прийняття рішення щодо їх фінансування. Вирішувати, які громадські ініціативи реалізовуватимуться

Чистий прибуток, отриманий від діяльності громадського простору розподілятиметься у такій пропорції: 80% отриманих коштів спрямовуватимуться на реалізацію проєктів соціально-економічного розвитку, а 20% - на адміністративні витрати. До цих витрат належить управління рестораном, що буде

здійснювати благодійність для знедолених (безкоштовне харчування після 20:00), оскільки його здійснюватиме незалежний суб'єкт ресторанного бізнесу.

Таким чином, в сучасних умовах така модель є ефективним шляхом соціально-економічного розвитку території міста. Співфінансування з боку приватного сектору дозволить зменшити навантаження на видаткову частину місцевого бюджету, підвищивши ефективність використання грошових коштів.

Створення громадського простору «Cityspace» дозволить розв'язати безліч проблем. До прикладу, позитивний соціальний та економічний ефект полягатиме:

- у більш ефективному використанні коштів регіону на забезпечення соціально-економічного розвитку;
- підвищенні ефективності використання видаткової частини, тим самим знизивши навантаження на місцевий бюджет;
- створенні нових робочих місць та залученні громадян до участі в соціальних ініціативах;
- у пришвидшенні соціально-економічного розвитку міста та реалізації громадських проєктів коштом отриманого прибутку від діяльності ресторану.

Для реалізації ідеї доцільно використати будівлю, що перебуває на балансі Хмельницької міської ради. У додатку В наведено розроблений інвестиційний проєкт громадського простору «Cityspace». Отже, розглянемо прогнозований обсяг інвестицій на реалізацію проєкту у табл. 3.7.

Таблиця 3.7. Прогнозований обсяг соціальних інвестицій з місцевого бюджету у співпраці з приватним сектором, тис. грн.*

Розпорядник грошових коштів	Кількість інвесторів	Сума грошового внеску	Загальний обсяг інвестицій	Всього
Хмельницька міська рада	1	28,4	28,4	1448,4
Фізичні особи	30	28,4	852,0	
Юридичні особи	20	28,4	568,0	

*Примітка. Складено автором.

Отже, за даними табл. 3.7 видно, що обсяг фінансування соціального проекту становитиме орієнтовно 1448,4 тис. грн. На реалізацію ідеї, кожен розпорядник грошових коштів умовно має інвестувати 1000 доларів США в соціальний об'єкт. Будівлею для створення громадського простору було обрано майновий комплекс кінотеатру «Сілістра», що перейшов на баланс Хмельницької міської ради. Для отримання позитивного економічного ефекту доцільно модернізувати 389 кв. м. майнового комплексу для створення ресторану з майданчиком для проведення публічних заходів, а решту приміщення - здавати в оренду.

Для оцінки ефективності інвестування необхідно визначити основні результати функціонування створеного об'єкта. Економічний ефект розраховується як різниця між вартісною оцінкою результатів та сукупністю витрат на їх досягнення. Отже, розрахуємо економічний результат протягом першого року діяльності громадського простору «Cityspace» за таких умов: заклад працюватиме щодня (365 днів), кількість відвідувачів протягом дня – 50 осіб, середня вартість чеку – 0,15 тис. грн. (табл. 3.7).

Таблиця 3.8. Економічний ефект від діяльності громадського простору «Cityspace» протягом року, тис.грн.*

Найменування	Сума грошових коштів
Вартісна оцінка результатів	2737,5
Сукупність витрат	1448,4
Економічний результат	1289,1

*Примітка. Складено автором.

Таким чином, за даними табл. 3.8 видно, що економічний результат від діяльності громадського простору є позитивним і становить 1289,1 тис. грн.. Це свідчить про те, що за допомогою соціального інвестування, шляхом співпраці з приватним сектором, можна реалізувати значну кількість проектів, що сприятимуть соціально-економічному розвитку міста Хмельницького. Такий

підхід дозволить пришвидшити розвиток регіону майже вдвічі, оскільки функціонуватиме паралельно з програмою реалізації громадських ініціатив «Бюджет участі».

Іншим важливим елементом такого проєкту є соціальні результати його діяльності, що визначаються як наслідки функціонування, які пов'язані не тільки з потребами працівників, але й з різноплановими вимогами споживачів, інших соціальних груп та загальним впливом на навколишнє середовище. Тому, розглянемо соціальні результати від діяльності громадського простору у табл. 3.8.

Таблиця 3.9. Соціальні результати від діяльності громадського простору «Cityspace»*

Соціальні результати діяльності громадського простору	
Внутрішня компонента	Зовнішня компонента
створення належних умов праці та стабільна виплата заробітної плати	забезпечення зайнятості населення
проведення заходів у сфері культури, спорту, відпочинку працівників	сплата податків до Фонду соціального страхування
реалізація програм з підвищення кваліфікації працівників громадського простору	реалізація якісних послуг у сфері обслуговування та культурній сфері для мешканців міста, туристів
реалізація тренінгів серед працівників для розвитку лідерських якостей	спонсорська допомога на реалізацію проєктів соціально-економічного розвитку
створення офіційних сторінок у соціальних мережах для популяризації проєкту	благодійна діяльність з підтримки знедолених (безкоштовне харчування після 20:00)

*Примітка. Складено автором.

За даними табл. 3.9 видно, що діяльність громадського простору спрямована на забезпечення соціальних потреб як мешканців міста Хмельницького, так і туристів. Також, важливим аспектом є внутрішня компонента, яка орієнтована на розвиток працівників та забезпечення їх належними умовами праці.

Отже, можна зробити висновок, що за результатами оцінки прогнозованого економічного та соціального ефектів, діяльність громадського простору матиме позитивну тенденцію. В результаті реалізації такої ініціативи, у місті Хмельницькому сформується базові передумови сталого розвитку, підвищиться

рівень інвестиційної привабливості, а також забезпечуватимуться основні культурні та соціальні потреби як мешканців регіону, так і туристів.

Головною ознакою, що вирізняє інвестування фінансових ресурсів на реалізацію громадського простору «Cityspace» є те, що майже весь отриманий прибуток витрачатиметься на реалізацію громадських проєктів соціального та культурного значення. Такий механізм, дозволить пришвидшити соціально-економічний розвиток міста й розв'язати низку проблем.

Створення громадського простору поруч із модернізацією розподілу фінансування «Бюджету участі» дозволить подвоїти економічні й соціальні показники росту міста Хмельницького. Таким чином, за допомогою фінансування проєкту реалізації громадських ініціатив забезпечуватиметься рівномірний соціально-економічний ріст мікрорайонів, а спрямування коштів, отриманих від діяльності громадського простору, дозволить підтримувати на належному рівні розвиток пріоритетних сфер для задоволення потреб мешканців міста.

Отже, розроблені заходи з підвищення ефективності використання видатків на забезпечення соціально-економічного розвитку міста Хмельницького можна вважати ефективними, оскільки фінансування на реалізацію основних проєктів здійснюватиметься рівномірно як за територіальною, так і галузевою ознакою. Запропоновані послуги матимуть попит, так як у місті не має схожого за своєю концепцією закладу.

Таким чином, в сучасних умовах учасникам бюджетного процесу необхідно знаходити нові підходи до форм і методів роботи. Перш за все потрібно ефективно використовувати та раціонально керувати фінансовими ресурсами як на державному, так і регіональному рівнях. Це дозволить максимально задовольнити соціально-економічні потреби й прагнення мешканців регіону у найбільш ефективний, економний та результативний спосіб. Варто зазначити, що саме такий підхід є передумовою сталого розвитку будь-якого регіону.

ВИСНОВКИ

Здійснивши наукове обґрунтування теоретичних і практичних аспектів використання видатків місцевих бюджетів, визначивши пріоритетні напрями для їх перерозподілу на забезпечення соціально-економічного розвитку територій міста Хмельницького, визначено такі основні положення:

1. Встановлено, що видатки місцевих бюджетів є складним поняттям і розглядаються дослідниками різносторонньо як система економічних відносин. Узагальнення загального терміну видатків бюджету дозволило визначити та навести комплексне поняття «видатків місцевих бюджетів» як системи економічних відносин, що виникає в результаті перерозподілу грошових фондів місцевого бюджету на виконання основних завдань, поставлених перед розпорядниками коштів, та реалізації проєктів для забезпечення соціально-економічного розвитку території з метою задоволення потреб населення.

Обґрунтовано, що соціально-економічний зміст видатків місцевих бюджетів розкривається через систему економічних відносин, за допомогою якої здійснюється фінансування пріоритетних сфер й формування стратегічних напрямів розвитку територій шляхом реалізації органами місцевої влади власних та делегованих повноважень. Такий підхід дозволяє визначити основні сфери фінансування видатків, коректно тлумачити їх сутність та розуміти роль в організації бюджетного процесу.

2. Визначено теоретичні підходи до забезпечення соціально-економічного розвитку територій неефективними, що вказує на те, що умови сучасного економічного середовища є несприятливими для практичного застосування класичних теорій. Обґрунтовано, що при застосуванні теоретичних концепцій необхідно використовувати комплексний підхід у поєднанні з сучасними економічними інструментами для формування передумов сталого розвитку регіону.

На підставі базових положень теоретичних підходів побудовано організаційну схему соціально-економічного розвитку, що висвітлюватиме яким чином відбуватиметься розвиток систем регіону з врахуванням зовнішніх факторів. Такий підхід дозволить забезпечити формування основних цілей та раціональне користування видатковою частиною місцевого бюджету.

3. Здійснено аналіз показників динаміки видаткової частини за 2015-2019 роки, в ході якого виявлено тенденцію до зростання у таких сферах як освіта, фізична культура і спорт, охорона здоров'я. Визначено, що тенденція до зменшення видатків спостерігається у сфері соціального захисту та соціального забезпечення, охорони природного навколишнього середовища, містобудування на підставі перерозподілу грошових коштів та їх спрямуванні на фінансування інших напрямів. Проаналізовано структуру видатків місцевого бюджету протягом п'ятипопередніх звітних років, на підставі якої пріоритетними сферами фінансування було визначено освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення, житлово-комунальне господарство й охорону здоров'я.

4. Визначено фінансування проєктів на соціально-економічний розвиток територій міста неефективним через нерівномірний розподіл грошових ресурсів як за територіальною, так і за функціональною ознакою. Якщо ж надалі буде застосовуватися такий підхід до використання бюджетних коштів, то це призведе до стану занепаду окремі мікрорайони міста Хмельницького.

Сферу освіти, культури, житлово-комунального господарства та спорту визначено пріоритетними, на що вказує здійснена оцінка ефективності фінансування громадських програм розвитку. На підставі проведеного аналізу можна також стверджувати, що фінансування проєктів здійснювалося відповідно до потреб місцевої громади.

5. Пріоритетні напрями фінансування видатків місцевих бюджетів визначено потребами мешканців міста та політикою органів влади на підставі прогнозу

бюджету у середньостроковій перспективі, що корегується відповідно до результатів виконання основних показників. Такий підхід не доцільно вважати максимально ефективним, оскільки за допомогою середньострокового планування розпорядники бюджетних коштів мають на меті витратити як найбільше фінансових ресурсів, щоб у наступному році не зменшилась вартість фінансування. Це значно знижує показники ефективності виконання видаткової частини бюджету.

Обґрунтовано, що для підвищення рівня ефективності фінансування видатків місцевого бюджету, органам влади необхідно модернізувати підхід щодо розподілу грошових ресурсів відповідно до стратегії розвитку регіону. Встановлено, що соціальне інвестування можна вважати інноваційним інструментом, що забезпечить розвиток регіонів шляхом реалізації проєктів культурного та соціального значення.

6. Перерозподіл фінансування програми громадських ініціатив «Бюджету участі» за територіальною ознакою визначено ефективнішим шляхом стимулювання розвитку міста ніж за галузевим спрямуванням на підставі проведеного аналізу, де чітко зображено соціально-економічну нерівність росту окремих мікрорайонів. Нерівномірне спрямування коштів можна скоротити за допомогою пропорційного фінансування проєктів розвитку, закріпивши за кожним мікрорайоном міста сталу суму фінансових ресурсів.

Визначено, що соціальне інвестування частини видатків місцевого бюджету у співпраці з приватним сектором є ефективним інструментом соціально-економічного розвитку. Такий підхід дозволить раціонально розпоряджатися бюджетними коштами та спрямовувати їх на основні потреби мешканців. В результаті, органи місцевої влади, спрямувавши кошти в соціальний об'єкт, отримають довгостроковий соціальний та економічний ефект, оскільки

80% чистого прибутку використовуватиметься на реалізацію громадських проєктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко І.П. Формування видатків бюджету в умовах інституційної модернізації економіки. Бізнес Інформ. 2018. № 5. С. 303–312.
2. Алфьоров С.В. Роль місцевих бюджетів розвитку у соціально-економічному розвитку територіальних громад. Фінансовий простір. 2015. № 2. С. 263–267.
3. Андерсон Н.В. Систематика и анализ современных теорий регионального экономического роста и регионального развития. Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. 2012. Т. 17. Вип. 2. С. 7–15.
4. Бабич А. Государственные и муниципальные финансы: учебник для вузов. М.: ЮНИТИ, 1999. 687 с.
5. Благодарний О.І. Теоретичні основи забезпечення сучасного розвитку регіонів. Економіка та право. Серія : Економіка. 2015. № 1. С. 36–42.
6. Бобровська О.Ю. Потенціал розвитку територій: методологічні засади формування і нарощення: монографія / за заг. ред. д. держ. упр., проф. О.Ю. Бобровської. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 362 с.
7. Богданов С. Проектування соціально-економічного розвитку територій: теоретичний аспект. Теоретичні та прикладні питання державотворення. 2018. Вип. 23. С. 10–15.
8. Букакчийська Ю.А. Місцеві бюджети як фінансова база місцевого самоврядування. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2012. № 4 (16). С. 157–161.
9. Букакчийська Ю.А. Аналіз структури видатків місцевих бюджетів на прикладі Запорізької області. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2016. № 2. С. 90–95.
10. Бюджетний кодекс України: Закон України від 21 червня 2001 р. № 2542-III

// Відомості Верховної Ради України. 2001. № 37. Ст. 189.

11. Василик О.Д. Бюджетна система України: Підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 544 с.

12. Васютинська Л.А. Видатки бюджету у системі забезпечення соціально-економічного розвитку в Україні: проблеми та реалії: монографія. Одеса. 2017. С. 391–421.

13. Гаджиев Ю.А. Неоклассические и кумулятивные теории регионального экономического роста и развития. Вестник Научно-исследовательского центра корпоративного права, управления и венчурного инвестирования Сыктывкарского государственного университета. 2008. №5. С. 115–119. URL: <http://www.koet.syktso.ru/vestnik/2008/2008-1/1/1/.htm>

14. Гарбар Ж.В. Бюджетна політика як інструмент соціально-економічного розвитку країни. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2019. № 1. С. 96–111.

15. Глущенко Ю.А. Оптимізація видатків місцевих бюджетів України в системі місцевого самоврядування. Теорія та практика державного управління. 2015. №3. С. 140–149.

16. Гребеник К.В. Видатки бюджету як складова механізму соціально-економічної політики. Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. 2017. Вип. 35/1. С. 181–188.

17. Громадський Проект Хмельницький: Бюджет участі. URL: <https://gp.khm.gov.ua/>

18. Гупаловська М.Б. Шляхи підвищення ефективності видатків місцевих бюджетів України. Ефективна економіка. 2019. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7322>

19. Гусейнов Р.М., Горбачева Ю.В., Рябцева В.М. История экономических учений: учебник. М: ООО «Издательский Дом ИНФРА-М», 2000. 420 с.
20. Дахнова О.Є. Місцеві бюджети як основ фінансового забезпечення розвитку регіонів України. Молодий вчений. 2017. №9. С 514–517.
21. Дем'янишин В. Проблеми сутності та складу видатків місцевих бюджетів. Світ фінансів. 2008. № 3 (16). С. 135–144.
22. Денисенко М.П., Шапошнікова О.М., Будякова О.Ю. Економічні заходи державного управління щодо залучення інвестицій. Науковий вісник: Державне управління. 2020. №1(3). С. 53–65.
23. Дрепін А.В. Роль видатків місцевих бюджетів у забезпеченні суспільного добробуту. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 15. С. 47–56.
24. Економіка та менеджмент у період цифрової трансформації бізнесу, суспільства і держави: матеріали Ювілейної Міжнародної науково-практичної конференції (28-29 травня 2020 року, м. Запоріжжя). Запоріжжя : Наук. ред. Н.Г. Метеленко. ЗНУ Інженерний інститут, 2020. 474 с.
25. Звіти про виконання бюджету міста Хмельницький. URL: <http://khm.gov.ua/uk/budget>
26. Казюк Я.М. Інструменти фінансування видатків розвитку місцевих бюджетів. Науковий вісник академії муніципального управління. 2016. Вип. 1. С. 343–352.
27. Коваленко С. О. Підвищення ефективності видатків місцевих бюджетів у сучасних умовах. Бізнес Інформ. 2018. № 7. С. 245–250.
28. Коваленко С.О. Напрями підвищення ефективності виконання місцевих бюджетів. Бізнес Інформ. 2018. № 4. С. 314–321.
29. Ковальчук С.В., Форкун І.Ф. Фінанси: навчальний посібник. Л.: Новий світ-2000, 2005. 568 с.

30. Конєва І.І. Теоретичні засади формування видатків місцевих бюджетів. Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки. 2015. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2015_1_19
31. Корчагин Ю.А. Региональная экономика и финансы: учебное пособие. Воронеж: ЦИРЭ, 2010. 260 с.
32. Кузнецов О.В. Экономическое развитие регионов: теоретические и практические аспекты государственного регулирования. М.: Эдиториал УРСС, 2002. 309 с.
33. Легкоступ І.І. Теоретичні та практичні аспекти видатків місцевих бюджетів України в сучасних умовах. Економіка. Фінанси. Право. 2010. № 2. С. 22–26.
34. Ліснічук О.А. Трансформація бюджетного інструментарію регіонального розвитку. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2020. № 16. С. 162–168.
35. Макогон В. Бюджетні видатки у системі соціально-економічного розвитку країни. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. № 3. С. 114–124.
36. Малиняк Б.С. Ефективність видатків місцевих бюджетів: механізм контролю в Шотландії та уроки для України. Світ фінансів. 2018. Вип. 3. С. 41–57.
37. Малый И., Тищенко А. Эволюция национального, регионального и глобального в управлении экономикой. Журнал европейской экономики. 2012. Т. 11 (№ 2). С. 151–167.
38. Матвеева О. Тенденції та перспективи модернізації системи виконання місцевих бюджетів України в умовах децентралізації. Актуальні проблеми державного управління. 2019. Вип. 2. С. 107–113.
39. Мельник В.М., Канцур І.Г., Мельник М.М. Фіскальний механізм забезпечення соціального розвитку України: монографія. Тернопіль: ФОП Осадца В.М., 2017. 200 с.

40. Міщенко Д., Міщенко Л. Удосконалення механізму управління бюджетними видатками. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1043>

41. Павлюк К.В., Шапаренко О.О. Підвищення ефективності видатків державного бюджету в умовах реформи. Наукові праці НДФІ. 2016. № 4. С. 15–33.

42. Панухник О.В. Соціальні інвестиції як форма суспільної поведінки носіїв соціальної відповідальності. Галицький економічний вісник. Т.: ТНТУ, 2016. № 2 (51). С. 51–61.

43. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: Навч. посібник. К.: Знання-Прес, 2002. 495 с.

44. Перру Ф. Економіка ХХ века. Мироваяэкономическаямысль. Сквозь призму веков. Том 4. : Векглобальныхтрансформаций. М., 2004. 413 с.

45. Раделицький Ю.О. Місцеві бюджети в контексті фінансової децентралізації в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 08.00.08. Львів, 2019. 40 с.

46. Раделицький Ю.О. Особливості формування податкових механізмів наповнення місцевих бюджетів України в умовах реформи місцевого самоврядування. Науковий журнал: Ефективна економіка. 2017. №11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>

47. Радіонов Ю.Д. Оцінка ефективності державних видатків. Економіка України. Київ, 2016. С. 76–86.

48. Собчук С.І., Адаменко І.П. Формування видатків бюджету в умовах інституційної модернізації економіки. Бізнес Інформ. 2018. № 5. с. 303–312.

49. Сорвина Г.Н. Экономическаямысль ХХ столетия: страницыистории. Лекции. М.: «Российскаяполитическаяэнциклопедия» (РОССПЭН), 2000. 202 с.

50. Стоянець Н.В. Концепція вдосконалення прогнозування соціально-економічного розвитку регіону. Вісник Сумського національно-аграрного університету. Сер. «Економіка і менеджмент». 2016. Вип. 1(67). С. 135 – 140.

51. Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації: збірник тез IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Хмельницький, 20 вересня 2019 року); за заг. ред. д.е.н., проф. Синчака В.П. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2019. 314 с.

52. Таукешева Т.Д. Доходи і видатки місцевих бюджетів як засіб розвитку територіальних громад. Комунальне господарство міст. Серія : Економічні науки. 2019. Т. 7, Вип. 153. С. 12–17.

53. Цифрова трансформація фінансового сектора економіки: зб. тез доповідей за матеріалами V Міжнародної наук.-практ. Інтернет-конф., 09-10 квітня 2020 р. Одеса: ОНЕУ, 2020. 348 с.

54. Черторижський В.М. Роль «полюсів зростання» в умовах трансформації економічного середовища прикордоння. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2016. Вип. 4. С.110–115.

55. Чугунов І.Я. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни. Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. 2016. № 28/1. С. 217-226.

56. Шевчук Н.Ю. Структура видатків місцевих бюджетів України. Актуальні проблеми економіки. 2008. № 5. С. 202–207.

57. Borts G.H., Stein J.I. Economic growth in a free market. New York, London 1964. 326 p.

58. Friedman J. Regional development policy. Cambridge: MIT Press, 1966. 189 p.

59. Myrdal G. Economic theory and under-developed regions. N.Y.: Harper and Row. 1957. 345 p.

60. Perroux F.
Notes sur la ville considérée comme pôle de développement et comme foyer du progrès.
Revue Tiers-Monde. 1967. T.8. № 32. P 1147–1158.

61. Richardson H.W. Regional growth theory. London. 1973. 256 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Видатки місцевого бюджету за загальним фондом
протягом 2015-2019 років, тис. грн.*

Сфера	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Державне управління	44197882	53885016	96585862,2	126617734	150946267
Житлово-комунальне господарство	83240299,5	102677608,6	111048924	137089539	180077863
Охорона здоров'я	19403022,1	230322825	313310327	355904173	362858096
Духовний та фізичний розвиток	8481074,8	12491322	24334832	32883526	40079731
Освіта	167535417,2	499438333	737193346	937573210	1050692083
Соціальний захист та соціальне забезпечення	19794981,9	582964775,4	836902808,8	911257607	688763015
Міжбюджетні трансферти	837637,1	964403,1	1316811,3	1421303	1134026,9
Стабілізаційна дотація	576,9	0	1350,4	0	0
Субвенції	837060,2	964403,1	1315460,9	1421303	1134026,9

*Примітка. Складено автором за джерелом[25].

Видатки місцевого бюджету за спеціальним фондом
протягом 2015-2019 років, тис. грн.*

Сфера	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Державне управління	3701813	4083176,6	8387952,7	2939016,5	2627978,4
Житлово-комунальне господарство	38235742	45007187	81624482	64380642	57438264
Охорона здоров'я	69242603	59282234	46713027,8	64609119,3	35530484,8
Духовний та фізичний розвиток	2080979	5448411,9	10395863,9	4886122,1	50606110,9
Освіта	68764134	95644866	109709038,5	135213885,1	163254979
Соціальний захист та соціальне забезпечення	2819955	4279733,2	42297155,2	18432132,1	23356882,6
Міжбюджетні трансферти	4936,1	0	0	665,2	368264
Стабілізаційна дотація	0	0	0	0	0
Субвенції	4936,1	0	0	665,2	368264

*Примітка. Складено автором за джерелом [25].

Інвестиційний проєкт створення громадського простору «Cityspace»
у місті Хмельницькому*

Назва проєкту	Громадський простір «Cityspace»	
Ініціатор	Хмельницька міська рада	
Район/місто Хмельницької області	Місто Хмельницький	
Галузь реалізації проєкту	Сфера соціально-економічного та культурного призначення	
Мета інвестиційного проєкту	Організація відпочинку населення та гостей міста, розширення ринку послуг	
Причини пошуку інвестора	Залучення приватного сектору до соціального підприємництва	
Попередній досвід залучення інвестицій	Наявний	
Короткий опис проєкту	<p>Інвестиційним проєктом передбачено створення єдиного громадського комплексу послуг, включаючи:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ресторан на 150 місць з дитячою ігровою кімнатою, що займатиметься благодійністю (безкоштовне харчування для знедолених після 20:00); – майданчик для проведення конференцій та інших заходів. <p>Створення комплексу планується здійснити на базі цілісного майнового комплексу кінотеатру «Сілістра» за адресою: м. Хмельницький, вул. Свободи, 1а, задіявши площу у розмірі - 389 кв. м.</p> <p>Загальна вартість проєкту на сьогодні оцінюється на рівні 1448,4 тис. грн.</p> <p>Основні переваги даного громадського простору:</p> <ul style="list-style-type: none"> – об'єднання ряду послуг в єдиний комплекс; – надання послуг, отриманий прибуток від яких спрямовуватиметься на соціально-економічний розвиток міста; – зручне місцезнаходження комплексу; – наявність розвинутої транспортної інфраструктури. 	
Загальна вартість проєкту (тис. грн.), у т.ч.:	1448,4	
	власні кошти (тис. грн.)	28,4
	кошти інвесторів (тис. грн.)	1420,0
Потреба в додатковій експертизі від інвестора	Технічні консультації	
Строк реалізації проєкту (років)	1	
Строк окупності проєкту (років)	1 рік 3 місяці	

Продовження додатку В

Бажана форма участі потенційного інвестора в проєкті	Отримання частки чистого прибутку
Необхідність ліцензування або патентного захисту	Немає
Необхідність сертифіката продукції, виробництва	Немає
Забезпечення зобов'язань по поверненню інвестицій	Немає
Тип інвестиційного проєкту	Модернізація та будівництво
Індекс прибутковості по проєкту (PI)	1,36
Позиції компанії на ринку	Немає
Стратегія розвитку	Немає
Інформація про контактні особи	Хмельницька міська рада, (0382) 76-50-05 факс 76-45-02, 76-50-86
Файли до проєкту	Немає
Наявність площадки	Майновий комплекс площею 1389 кв.м перебуває на балансі Хмельницької міської ради та знаходиться за адресою: місто Хмельницький, вул. Свободи, 1а.

*Примітка. Складено автором.